

726
[1] 31085
ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

Я. ВОДЯНИЙ.

Холодний Яр

історична драма на 4 дії.

3 часів визвольних змагань на Україні
в 1921 р.

1928.

ТЕРНОПІЛЬ — ЛЬВІВ.

Накладня Української Книгарні й Антикварні
у Львові вул. Рутовського 22.

Друк. А. Салевич і С-ка в Тернополі.

10 31085.
Я. ВОДЯНИЙ

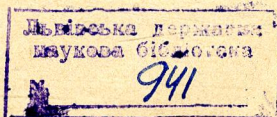
1426
Холодний Яр

історична драма на 4 дії.

(9(15))
~~82257/[7]~~

АВТОРСЬКІ ПРАВА ЗАСТЕРЕЖЕНІ.

Дієві особи:

Петро Михайлович Вихор, — отаман повстанців в чорній окладистій бороді, років 35.

Галя, — його наречена, гарна блондинка, р. 20.

Михайло Кирилович, — батько отамана в сивій окладистій бороді, р. 65.

Микола Назарук, — старшина, представник Директорії, р. 26.

Тося, — його наречена панна, р. 22.

Максим Іванович Плискач, — інтелігентний хуторянин в вусах, р. 35.

Петренко, — сотник в холоднім Яру р. 26.

Деркач, — старшина, р. 27.

Лисенко, — старшина, начальник розвідки в Холоднім Яру, р. 26.

Орел, — полковник армії У.Н.Р. при повній зброї, в бороді, р. 33.

Борис		рок. 24.
-------	--	----------

Охрим	} козаки	„ 35.
-------	----------	-------

Микола	} козаки	„ 26.
--------	----------	-------

Дмитро	} козаки	„ 27.
--------	----------	-------

Семен	} козаки	„ 24.
-------	----------	-------

Федько, — пастух хлопчина в подертій одежі, р. 16.

Бакуленко	} большевицькі агенти	р. 26.
-----------	-----------------------	--------

Бабенко	} большевицькі агенти	„ 24.
---------	-----------------------	-------

Козаки і старшини майже всі підголені в різних роках. Старшини і козаки одягнені — в другій дії в святах та військових шинелях; в третій та четвертій діях, — в різних літніх одностроях, зимові плащі носять зі собою. Всі озброєні в рушниці, дехто має „обрізани“, шаблі, кінджали, нагаї та револьвери. Вихор одягнений в I-ій дії в військовому „френчі“, в II-ій дії в свиті або жупані а зверху кирея, — з шаблею, карабіном і револьвером. В III-ій та IV-ій діях одягнений в літній однострою, з киреєю на опашки. Діється на Україні в Холодноярським лісі біля Мотронівського жіночого монастиря, весною і літом 1921 року.

Дія I.

Покій, скромно але зі смаком обставлений, стіл, ліжко, стільці; біля виходних дверей під стіною стоїть ослін. На стінах портрети українських письменників та інші образи обвішані вишиваними ручниками. На стіні висе бандура. Двері прямо із боку, з другого боку вікно. Дія відбувається в заможного господаря Максима Івановича Плискача на хуторі, недалеко Холодного Яру.

Картина перша.

ЯВА I.

Вихор і Максим.

Вихор. Козаки знов нині прийдуть домагатися та просити мене йти до Холодного Яру.

Максим. Дивуюсь я вам, Петре Михайловичу! Вас просять всі повстанці Холодного Яру, йти командувати ними; — вибрали вас своїм отаманом, а ви не хочете прийняти на себе такої високої чести.

Вихор. Але я не можу!... Не маю на те морального права!.. Ви не розумієте тої великої відповідальности, яку вони на мене накладають, вибираючи мене своїм отаманом!

Максим. Ну, коли уже ви не візьметесь ними керувати, то хто-ж тоді на те надається? Подумайте тільки, що було тамтого року, як по небіжчикові забитому Василеві Чучупаці забрав команду в свої руки Деркач! Вони мабуть добре обдумали своє безрадне становище, коли так настирливо, і уже третій раз присилають за вами.

Вихор. Я їм радив, хай собі виберуть отаманом сотника Петренка, а мені хай дадуть чистий спокій.

Максим. Даруйте, Петре Михайловичу, але ви сами добре знаєте, що Петренко не надається на це, одне те — що він молодий, а крім того слабого характеру, та не популярний серед козаків і серед населення.

Вихор. О-о-о! То ви правду сказали, що Петренко не є популярний, і тому-то більшовики не звернуть великої уваги на повстанське гніздо в Холодному Яру, бо там немає, поважної людини з котрою їм треба-би було числитись.

Максим. То після вас виходе, — що історичний, славний, оспіваний, нашим поетом пророком Тарасом Шевченком, Холодний Яр, той холодний Яр, з відкіля Максим Залізняк вивів війська сорок тисяч аж під самий Умань, тепер мусить зійти на пси і перетворитись у звичайне гніздо бандитів?! Вибачте пане отамане! Але я від вас не сподівався такого егоїзму!

Вихор. Але-ж даруйте, Максиме Івановичу! — Я бачу, що ви мене цілком не розумієте! Я боюсь навіть іти до Холодного Яру, не те, що перебірати на себе командування!... Я боюсь не за себе, ви-ж добре знаєте що я не належав до боягузів, навіть, утікши з під розстрілу я не зробився інтелектуальним інвалідом! Моя довголітна боротьба з царатом, загартувала мене до нової боротьби з його наступниками імперіялістами з ліва! Але я боявся за вас хуторян та селян! Я боюся відповідальности за наслідки, які викличе моя поява в Холоднім Яру! Боюсь за мирних громадян! — За ті села та хутори, що оточили кільцем Холодноярський ліс, котрі так як і ви мене, приймають і харчують повстанців з Холодного Яру. Зрозумійте, що моя поява в Холодному Яру, може затрівожити більшовиків! Більшовики занадто добре знають мене, що-б не реагувати на перебране мною командування Холодним Яром.

Максим. Може то як раз добре, що боль-

шовики з вами числяться, вони будуть в більшому страху, а знов повстанці — зберуться до ліса в великій кількості, — тай хоробріші будуть, маючи у себе уже досвідченого і популярного отамана. А крім того, хто зна, — може як раз оце з весною почнеться війна і Директорія прийде з своїм військом на Україну! Ви-ж сами казали, що якийсь представник від Директорії з закордону з вами хоче бачитись.

Вихор. Я з ним ще зимою бачився у Смілі в моєї нареченої, але я щось йому не дуже довіряю. Він хоч і покликується на повновласти, видані йому Директорією Української Народної Республіки, котрих між иншим, я ще не бачив, а він обіцяє показати, але кажу вам — що я йому не довіряю і боюсь, що то є попросту большевицький провокатор! — З моєї балачки з ним у Смілі, я виніс таке враження, хоч напевне твердити ще не можу.

Максим. Ви-ж казали, що його знають деякі наші громадські діячі.

Вихор. Мало цього, він навіть лист привіз Шимоновському від його брата професора із закордону, в котрім той рекомендує його як людину певну, але-ж цього за мало, хто може ручити, що професор Шимоновський є до нині нашою людиною? Крім того він мені казав, що Директорія тепер зформована в цілком иншому складі, начебто до складу Директорії зараз належать, — Петрушевич, Шаповал, Винниченко, Швець і Макаренко.

Максим. Ну, а як-же з головним отаманом Петлюрою? Він, що? не належе до Директорії, чи як?

Вихор. Ось тут і вийшло у мене з ним непорозуміння! — Коли я його запитав про Головного Отамана Петлюру, то він мені сказав, Петлюра заключив союз з Польщею проти большевиків і за

це решта членів Дитекторії усунула його з головного командування. При тім він обидливими словами відзивався про нашого національного героя.

Максим. Що ви! А ви йому що на це?

Вихор. Що-ж! Я на силу стримався, щоб не дати йому в лице за таку образу нашого національного вождя. Крім того, він почав плести теревені, — що генерал Павленко Омелянкович з сорок тисячною армією покинув Петлюру та перейшов на бік новозформованої Директорії, каже, що нова Директорія вислала в різні місцевості України аж 60 емісарів. — Шкода, що ми не маємо тепер звязків з нашим Урядом, а тому і не знаємо що там діється!

Максим. Там, у нашім Уряді мусіло щось зайти, коли він плете такі теревені; а коли правду він каже про висилку емісарів, то можнаб навести справки, хоч на Полтавщині серед повстанців, чи нема там таких емісарів як він?

Вихор. Без сумніву, що він приїхав з Чехословаччини, і де-кого знає з високих урядових достойників бувшого уряду У.Н.Р., але сумнівним є для мене, чиїм емісаром він є, чи того новозформованого чужого нам уряду, про котрий він каже, чи може є агентом большевицької чрезвичайки?

Максим. Де-ж він тепер є, той емісар Директорії?

Вихор. Я чув що він має бути у Смілі або в Черкасах і хоче дуже бачитись зі мною.

Максим. Як ви думаєте тепер поступити з ним?

Вихор. Не хочу з ним бачитись і не думаю пускати його до повстанців, аж поки не наведу про нього справки. *(За сценою чути голос). Т-п-р-у!*

Максим *(зривається з місця, підходить до вікна, дивиться)*. А це хто до нашого хутора за-

вітав? Дивно, що так тихо підїхали, що і собаки не гавкали!?

Вихор (*зхвильований хватає за револьвер і дивиться у вікно*). Хто-б це мав бути?

Максим. Цілком чужі і не знайомі для мене люди.

Вихор (*дивиться у вікно*). Е-ге-ге! Про вовка помовка а він уже тут! Емісара Директорії привезли; мій старенький тато, та Галя, та ще якусь з собою дівчину привезли.

Максим. Як-же він довідався що ви на моєму хуторі ховаєтесь?

Вихор. Таж бачите, що мій старенький з моєю нареченою привезли його!

Максим. Що-ж ви тепер думаєте з ним робити?

Вихор. Ну, коли вже він знає мою криївку, то немає іншої ради; прийдеться йти з ним до Холодного Яру, віддати його там під догляд, поки не наведу про нього справи.

Я В А 2.

Тіж і Галя.

Галя (*одягнена в кожусі і хустці, раптом збігає до хати і кидається до Петра Михайловича*). Петрусю! Дорогий мій отамане! Ти певно не сподївався, що я тебе тут знайду?

Вихор (*обнімає її і пригортає*). Галочко!... Дороженька моя голубко! Пташко, моя хоробра!... І ти не боялась їхати в такі нетрі? І звідки ти довідалась що я тут?

Галя (*пригортається до нього*). Петрусю, Соколе мій, не гнівайся на мене! Я дуже прохала твого татка — що-б він сказав, де ти переховуєшся! (*зауважила Максима Івановича*). Ах! Добрий день Максиме Івановичу, а я не знала, що мій Петрусь у вас перебуває.

Максим. Добрий день Галю! (витається).
Піду я поможу вашому татові коня розпрягти (виходить).

Я В А 3.

Вихор і Галя.

Вихор. Галочко, серце моє, дитинко моя наївна! Як же ти відважилась!? По що було їхати в таку небезпечну виправу?

Галя. Вибач Петрусю, не гнівайся на мене, мій орле лісовий! Але я дуже прохала твого татка, що-б він сказав, де ти перебуваєш, бо з тобою хоче бачитись представник Директорії в дуже важній справі; татко з початку не згоджувався і не вірив йому, а згодом як за пана Назарука поручився ще пан Шимановський, то татко повірив, але рішили сами нас сюди відвезти.

Вихор. А то що за дівчина з вами приїхала?

Галя. Це Тося Журківна, хіба ти не знаєш? То його наречена, він їй усе розказав, і показував їй свою повновласть писану на полотні і підписану членами Директорії.

Вихор. То та українізована московка?

Галя. Еге! Вона тепер уже правдива і щира Українка!

Вихор. Одначе скоро-ж він успів і дівчиною обзавестись! Ще жінок бракувало до цієї справи! Алеж, уяви собі Галочко, що цей пан Назарук не є представником уряду!? — Припусти собі що він є большевицьким агентом?

Галя. Але-ж це не може бути! Тося є щира тепер патріотка і вона каже, що головою своєю ричить за него.

Вихор. Ха-ха-ха! Наївна ти дитина! Як могла ти не побачившись зі мною, не спитивши мене, привозити його сюди? Уяви собі, що він є боль-

шовицький провокатор, що тоді буде, тобі, татові і Максимові Івановичові, що мене тут у себе перетримує? Та-ж ти читала розпорядження большевицької черезвичайки, — де виразно написано, що той, хто переховує мене, буде на місці розстріляний разом зі мною, коли большевики про це довідаються.

Галя (*тулиться до Петра Михайловича*). Петрусю! Дороженький! Я за себе не боюсь, мені тільки страшно за твого старенького татка, та шкода Максима Івановича, Петрусю! Соколе мій! Я піду з тобою до Холодного Яру; я передягнусь і буду твоїм джурою, буду поруч з тобою битись з большевиками!...

Вихор. Не фантазуй, не фантазуй моя ти голубко! Сама знаєш, що це не можливо! А коли я і піду тепер до Холодного Яру, то мушу бути сам, без жіночої опіки.

ЯВА 4.

Тіж і Михайло Кирилович, Тося і Назарук (*входять тепло одягнені*).

Михайло Кирилович. (*підходить до Петра Михайловича і цілується*) Здоров сину! Як-же тобі поводитьсь! Як Бог милує?

Вихор (*цілується з батьком*). Доброго здоровля тату! Гаразд, Дякую!

Назарук. Добрийдень пане Отамане!

Тося: Добрийдень Петре Михайлович!

Вихор. Добрийдень панно Тосю! Доброго здоровля пане Назарук! Як це ви до нас потрапили?

Назарук! Та ось при допомозі вашої нареченої панни Галі, та дякувать вашому татові що привезли...

Вихор. Ну, роздягайтеся, та будьте як в дома (*всі роздягаються*); стривайте тату я вам

поможу (помагає роздягатись Михайлові Кириловичові а потім Галі). А ти Галочко те-ж і досі не роздяглась?

Галя. Як побачила тебе то й забула про себе (роздягається).

Назарук (помага роздягатись Тосі). Я поможу тобі Тосю.

Тося. Дякую! Як у вас тут гарно на хуторі Петре Михайловичу! Навкруги ліс і ліс!... А по середині ставок і хутір з садочком!

Назарук. Ви тут давно перебуваєте, пане отамане?

Вихор. Ні, я сюди тільки нині рано прийшов, і то тому, що переказав моєму татові, аби вас сюди привіз, бо чув що ви дуже хотіли зі мною бачитись.

Назарук. Так, так, пане отамане; бачете, весна починається, ліс ожива, життя прокидається, та думаю, що і роботу нашу пора починати!

ЯВА 5.

Ті-ж і Максим.

Вихор. Не знаю тільки які наслідки можуть бути тій роботі!

Максим. От уже я і упорався, худобі подавав їсти, вашого вороного, Михайле Кириловичу я теж задовольнив, а тепер треба булоби і вам панове підкрипитись, ви з дороги, то проголоділи!

Галя. Дякуємо вам Максиме Івановочу!

Михайло Кирилович. Та де ви таку араву нагодуєте!

Тося. Дякуємо ми не голодні!

Максим. Не ображайте мене і не погордуйте моїм хлібом сіллю, та вибачте коли чим не догоджу! Прошу до другого покою там певно при-

готовила моя господиня! Прощу-ж, прошу, Михайле Кириловичу, панно Галю, панно Тосю, прошу пане Назарук *(виходять Михайло Кирилович, Тося, Боднарук і Галя - На порозі зупиняється Петро Михайлович і затримує з собою Максима Івановича)*.

ЯВА 6.

Вихор і Максим.

Вихор. Постарайтесь, Максиме Івановичу, його щиріше угостити, може у нього язик краще розвяжеться!

Максим. А коли не схоче пити?

Вихор. То тоді ви мусете його заохотити, додержіть йому товариства, то йому буде ніяково відмовлятися; ну, ідіть, та шепніть мойому татові, хай сюди вийдуть.

Максим. Добре добре постараюсь! *(виходе)*.

ЯВА 7.

Вихор а потім Михайло Кирилович.

Вихор. *(Павза — пройшовся замислившись)* Ну і що з ним робити!? Як поступити? Справляє вражіння певної людини!... *(входе Михайло Кирилович)* Тату Тату! Що ви поробили? Навіщо ви його сюди привезли?...

Михайло Кирилович. А бо що? Хіба він непевний чоловік?

Вихор. Я йому не довіряю, мені здається, що він є попросту агентом чрезвычайки і дуже мудро висланий сюди аж ізза кордону?

Михайло Кирилович. Та-ж твоя Галя і Тося мене запевняли що він є від нашого Уряду, та-й Шимоновський за нього ручив!

Вихор. І як ви тату могли повірити таким наївним дівчатам? Що вони розуміють в цих справах, — одна захоплена представником Директорії,

а другій певно заїмпонувало що до її Петруся Уряд посилає своїх емісарів.

Михайло Кирилович. А може він ще і не є большевицьким агентом, а ти хвилюєшся?

Вихор. Дай то Боже, щоб я помилився! Та так, че инакше, а я його заберу до Холодного Яру і буду пильнувати доти, доки не переконаюся, хто він *(на сцені почина смеркати)*!

Михайло Кирилович. Коли-ж ти думаєш іти до ліса?

Вихор. Мабуть ще цієї ночі, уже вечереє, скоро мають надійти за мною козаки з ліса.

ЯВА 8.

Тіж і Максим — вносять лампу

Максим. Чому-ж ви Михайле Кириловичу не приходите їсти? ходіть і ви, Петре Михайловичу підкріпитесь.

Вихор. Ідіть тату, кінчіть закусувати а я дякую вам Максиме Івановичу, я не голодний, то почекаю на вечеру. Ну, що-ж добре біля гостей ходили, че емісар не голодний?

Максим. О, не турбуйтеся! Він не тільки їсть але і не добре, дуже припрохувати не потрібно, *(чути тупід за сценою)* здається хтось іде?

ЯВА 9.

Тіж Борис і Микола.

(Входять добре озброєні, з нагаями, при острогах, одягнені в киреї.)

Борис і Микола. Слава Україні!

Вихор. На віки Слава!

Борис. *(стоючи далі на позір)* Батьку Отамане! Ліс шумить та одягається в зелені шати, ховаючи в своїх нетрях орлят Україви! Вони кличуть вас, та домагаються взяти їх під свою опіку,

та повести на бій з заклятими ворогами нашої дорогої батьківщини!

Микола (*так само стоячи на позір*). Батьку Отамане! Козаки домагаються прийти до Холодного Яру виконати свій національний обов'язок, дати лад і порядок, та повести козаків у бій проти московсько-жидівського червоного окупанта.

Вихор. Добре, добре хлопці! Іду з вами до ліса, та ще поведем з собою одного старшину; людина він справді ще не провірена, але мусим його туди забрати, коли тут на хуторі опинився!

Борис. А що-ж він за один?

Максим. Ходім Михайле Кириловичу, а вони хай побалакають. А може вам Петре Михайловичу, з хлопцями дати сюди щось перекусити?

Вихор. Та мабуть дайте, бо хлопці з ліса певно голодні.

Микола. О! Ми не відмовимось!

Максим. Ну то я зараз. — Ходім! (*виходять Максим і Михайло Кирилович*).

Я В А 10.

Вихор, Борис і Микола.

Вихор. Цього чоловіка, необачно привезли сюди мій тато, та моя наречена; він зве себе представником Директорії, і хотів зі мною дуже бачитись, з тим щоб проникнути до ліса. Я не довіряю йому, та боюсь, що він є більшовицьким агентом.

Борис. Нема що з такими панькатись! Пристрілити його!

Вихор. Неможна хлопці, убивати чоловіка, за одно тільки підозріння! Мусимо перевірити правдивість його тверджень, а тимчасом мусимо його взяти з собою та стежити, аби не вирвався з ліса.

Микола. О, він від нас не втече, припилюємо!

В и х о р. Ну розкажіть-же, хлопці, що там у вас у лісі чувати? Чи багато уже зібралось козаків, та де розташовані? Як старшини відносяться до мене, бо про козаків я певний?

Б о р и с. Що-ж батьку отамане; Нігде правди діти; старшини між собою сваряться та ворогують, кождий хоче биут старшим.

В и х о р. Хто з ким і за що ворогують?

Б о р и с. Ми слухаючи вас, настроїли козаків та замість Деркача, вибрали тимчасово отаманом сотника Петренка - Деркач образився, та гуртує біля себе старшин!...

М и к о л а. Тих, що цілу зиму з ними пив та гуляв по хуторах з нашого майна, а ми на жолудях зимою висиділи по печерах.

В и х о р. А сотник Хмара, як на це задивляється?

Б о р и с. Він до них не належить, і не мішається в інтриги; він зараз стоїть табором у Чорнім Лісі, та фомує кінноту.

В и х о р. А ваш табір зараз де міститься?

М а к с и м. Наш табір міститься в чагарнику недалеко землянок; де Петренка з його кіннотою, большевики зимою викурили.

Б о р и с. А Деркач з старшинами стоїть за Мотронівським монастирем, біля села Мельники.

В и х о р. Дуже мені, хлопці, не хочеться встрявати в ті ваші непорозуміння, не хочу, аби там подумали, що я ганяюсь за славою.

Б о р и с. Але-ж батьку отамане! Майже всі старшини шанують вас і підуть за вами, ну тай тоді і Деркач свої гедзи мусить залишити.

Я В А 11.

Тіж і Максим.

Входе зі стравою і горілкою; вертається і знов приносить їжу і розставляє на столі.

М и к о л а. А Петренко те-ж буде дуже радий вам, бо він не дає собі ради.

Борис. Петренко за молодий, то й козаки його не дуже слухають, не те що старшини.

Вихор. Чи зброї та набої маєте подостатком?

Борис. Зброї є досить і набоїв те-ж не бракує й кулемети, тільки ручних гранат бракує.

Вихор. Шкода, що не має гранат, але без них ще обійдемося, добре що набої та кулемети маєте.

Максим. Частуйте лісових гостей, Петре Михайловичу! *(наливає горівку)*. Будьмо здорові, та не тратьмо надії! *(випиває та наливає отаманові)*.

Вихор. Дай Боже ще в цім році визволитись з жидівсько-московсько-большевицького ярма! *(випиває та наливає козакам і закусує)*.

Борис. За здоровля батька отамана! *(випиває та наливає і закусує)*.

Микола. За здоровля батька отамана, та господаря дому! *(не і закусує)*. А добра ваша горілка Максиме Івановичу!

Борис. Та й ковбаса не гірша! *(наливає)*. Дозвольте пане отамане?

Вихор. Пийте, пийте хлопці! Тільки розуму не пропивайте, та що-б не заблудили нині вночі!

Борис. За здоровля вашого старенького тата! *(випиває і закусує, наливає Миколі)*. Пий Миколо!

Микола. За побіду над нашими ворогами *(випиває і закусує)*.

Максим *(наливає)*. Скажемо — гоп! Як вискочимо! За честь і славу Холодноярських гайдамаків! *(випиває і наливає)*.

Вихор. Пю за здоровля Головного Отамана Петлюри, та нашого Уряду на еміграції! *(випиває)*.

Борис і Микола *(разом)*. Слава Отаманові Петлюрі!

Борис *(наливає)*. І я пю за честь і славу Отамана Петлюри! *(випиває і наливає)*.

Мик о л а. Слава!!! За нашу волю!!! (випиває і наливає Борисові, той випиває і наливає Миколі і закушують, павза; їдять).

Б о р и с. Батьку Отамане! Максиме Івановичу, дозвольте заграти на бандурі та заспівати; хочу вилити свою душу (говорить трохи підпитий).

М а к с и м. Прошу, прошу дуже, як добре граєш та заспіваш, то і бандуру тобі подарую.

В и х о р. Ти, здається, добре співаєш, Борисе?

Б о р и с. Та де там добре, так як кожний! (настроює бандуру).

Мик о л а. Борисе, заспівай батькові отаманові! Та виспівай нам, до Холодного яру, бандуру!

Б о р и с. (Починає перебірати на бандурі, а потім співає).

Гей, гук мати гук!

Де козаки пють

І веселая та доріженька

Куди вони йдуть.

Куди вони йдуть,

Там бори гудуть,

Поперед себе та воріженьків

Облавою пруть.

Отамане наш,

Не дбаєш за нас,

А вже наше та товариство

Коней сидлає!

Отамане наш

Вже світ настає,

А вже наше та товариство

Коней сидлає!

(Всі слухають; згодом відчиняються двері і входить Михайло Кирилович, Галя, Тося і Назарук; стають з боку і слухають. Заслона помалу спускається; на салі хвилю дається світ, а потім знов гасить. За хвилю завіса піднімається).

Картина друга.

Я В А 12.

Перекуска зі стола прибрана. За столом сидять Вихор, його батько і Максим Іванович, в кінці стола сидить Назарук, на ослоні біля дверей сидить Борис і Микола.

Вихор. Тепер прошу нам розказати, пане Назарук, — хто вас сюди післав, власне до кого, та з якою метою?

Назарук. Мене післала новоутворена Директорія Української Народної Республіки разом з іншими шістьдесять старшинами емісарами Директорії на Україну звязатись з повстанцями та підготувати повстання. Не знаю, де мають провадити роботу інші емісари, але мені спеціально призначено до Холодного Яру, та крім того, — доручено відшукати на Катеринославщині отамана Махна, та передати йому наказ Директорії, — розпочати військові операції — зайняти місто Херсон для уможливлення висадки військ Директорії, з Чорного моря.

Вихор. Чи передали ви наказ Директорії отаманові Махнові?

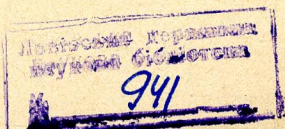
Назарук. Ні, я його на Катеринославщині не найшов, а наказ знищив, спасаючись від ревізії Че-ка.

Вихор. Чи відомо вам, а думаю напевно відомо Директорії, що Махно є анархіст, і жадної влади не визнає, а тим паче Української Директорії, і тому звичайно не послухавби не то що наказу, а навіть просьби Директорії!

Назарук. Я про це чув; але я хотів його намовити!

Вихор. Чи ви маєте якісь повновласти від Директорії?

Назарук. Я мав і показував де кому із наших громадян у Смілі та Черкасах. — Але в Ка-

теринославі підчас ревізії че-ка я мусів ці документи знищити.

Вихор. Чи ви мали спеціально до мене згоситись?

Назарук. Так! І тому я вас від січня весь час шукаю.

Вихор. Коли так, то може вам котрийсь із членів Директорії передав для мене лист; бо бачте більшість членів Директорії знає мене особисто дуже добре і я їх знаю; а може маєте лист до кого іншого із громадських діячів в нашій околиці?

Назарук. На жаль не маю.

Вихор. Шкода; ви маєте таке важне доручення, а не можете виказатись повновластями! Ага! Ви мені здається згадували у Смілі, — що на організацію повстання ви маєте від Директорії потрібні гроші?

Назарук. Так, а я мав гроші, згідно за мною везли в куфрах гроші дві панни; але по дорозі одна з них утікла з грішми, а друга в Кам'янці залюбилась в одного большевика, та залишилась там з грішми.

Вихор. Ви здається мені, у Смілі говорили трохи инакше!?

Назарук. Як, инакше?

Вихор. Я про це потім скажу! А ось пояснить нам будь ласка, причину розбиття нашого Уряду? Ви мені казали у Смілі, — що Директорія усунула зі свого складу голову Директорії та головного отамана військ У. Н. Р. Симена Петлюру?

Назарук. Головний Отаман Петлюра заключив союз з поляками, проти большевиків за це Директорія його усунула зі свого складу, та з головного командування армією і хотіла арештувати.

Борис. Як..? Що?

Микола. Яке мали право!

Максим. Як сміли?..

} (говорять разом)

Вихор. Тихо панове, не хвилюйтесь! Нехай я відповім цьому панові, котрий зве себе емісаром якоїсь чужої нам збільшовиченої Директорії. Я є глибоко переконаний, що наш національний герой і вождь Симен Петлюра, зробив так, як підказало йому національне патріотичне сумління, та дипломатичний розум! Не берусь називати зрадником диктатора Петрушевича та його уряд, що він покинувши Уряд Петлюри та перейшов до наших історичних ворогів, — раз до Денікіна, а потім до більшовиків; їх осудить історія; але тут ходить о саму особу пана Назарука, — він мені видається підозрілим і я боюсь, що він навіть не є емісаром хоч тої нової самозванної Директорії, наколи тільки вона існує.....

Назарук. Як!? Ви не вірите мені?..

Вихор. Так, пане Назарук! Не маю підстави вірити; і тому винуватьте сами себе: — У Смілі ви мені оповідали, що знищили вашу повновласть в Катеринославі писану на папері, а маєте другу писану на полотні, а тут про те нічого не згадуєте; далі, — казали мені, що ви маєте два куфри грошей на цілі повстання, котрі є закопані де-сь біля Балти, а тут ви кажете, що якісь панни зрабували вам гроші! — Признаюсь, що все те ваше оповідання скидається на байку.

Назарук. Коли ви не вірите мені, то мені прийдеться вертати назад до Смілої.

Вихор. Ні, — пане Назарук! — Раніш я не хотів вас брати до Холодного Яру і уникав вашої зустрічі, — бо недовіряв вам; а тепер недовіряючи вам, змушений вас туди повести.

Назарук. *(схвачується)* Це насильство!.. Ви не маєте права!.. Я є представник Уряду!!!

Вихор. Тихше, тихше, пане Назарук! — Не хвилюйтесь, революція має всі права. І ми, роблячи над вами насильство, тому що беремо вас до Холодного Яру, — хочемо тільки вас хвилево притримати та навести про вас справки, — чи ви

справді є український патріот, чи може... большевицький агент і провокатор? З гори прошу вибачити коли образив! *(останні слова говорить іронічно).*

Назарук. *(зхвилювано голосно)* Ви не маєте права!.. Ви будете відповідати, перед Урядом!.. *(відступає до дверей і виймає револьвер, в цей мент Борис і Микола, що сиділи на ослоні біля дверей, хватають його за руки і обезбрюють. Коли Боднарук виймав револьвер, Вихор що сидів за столом уже цілився на нього з револьвера).*

Заслона опускається.

Д і я II.

Ліс. На задній стіні піднімається гора покрита лісом; з права на дереві понавішувано рушниць, шабель та ручних гранат. На сцені козаки - повстанці; деякі чистять рушницю, точать брусом шаблі, а де які просто лежать та сидять на листі. Одягнені різно, хто в світі, хто в салдатській шинелі; всі в шапках.

Я В А 1.

Петренко, Дмитро, Охрим і козаки.

Охрим *(пробує шаблю)*. Як бритва, хоч бери та брийся! А голова большевицька з одного маху відскочилаби!

Дмитро. Або ваша, як спіймають!

Охрим. Го-го-го! Моїй ще не пора, чортового батька спіймають!

Я В А 2.

Ті-ж і Семен.

Семен *(входить озброєний, звертається до Петренка)*. Слухняноголошу, що сотник Деркач казав, що зараз прийде зі старшинами!

Петренко *(зобачивши Семена підводиться і сідає)*. Чи з ним є ще які козаки?

Семен. Ні, немає нікого!

Охрим. Ходять пастухи без овець.

Дмитро. Пасли вас цілу зиму на жолудях, та хай тепер сами пасуться на зеленій травичці!

Охрим. Коли-б тільки батько Вихор прийшов, той не дасть нас в обиду, уміє шанувати нашого брата сірому!

Дмитро. Але за те у нього на шнурочку ходи, любить дисципліну!

Охрим. Го-го він хуліганів та бандитів не терпить, любить порядок! Коли-б він був з нами торік то ми не паслисяби зимою на жолудях та не викурилиби нас з землянок большевики.

Дмитро. Дядку Охрime! Ану розкажіть, як вас з кіньми большевики викурували з землянок? І чого вони до вас тоді причипились?! (Сміх).

Охрим. Ге; тобі смішки а нам тоді було плач!

Голоси. Ну-ну розкажіть дядьку Охрime!

Охрим. Ну добре, слухайте, та набірайтесь розуму як треба у лісі берегтись від большевицьких агентів. — Ото-ж, як уже ви чули, ми тамтої зими залишились з кіньми зимувати тут у лісі, та під проводом ось (показує на Петренка) пана сотника ще з осени викопали тут у цім (показує у бік) чагарнику під дубом землянки; одну викопали для себе, дві великі для шіснадцяти коней, та четверту на харчі. Землянки були зроблені так, як ото робляться вовчі ями; — ти йшов-би в двох кроках то і не впізнав-би, що тут живе у землі шістьдесять людей та шістьдесять коней. — Земля на землянках була рівненько зрівняна, та натикані деревця з чагарника, а всі чотири виходи з землянок ішли під дуба. — То пан отаман (показує на Петренка) наказав нам так зробити, аби з роплюну не побачили большевики.

Дмитро. А хйба вас стежив большевицький ароплян?

О х р и м. Ти слухай та не перебивай! З початку большевики не знали, що ми зазимували з кіньми у лісі; а потім, як довідались, що ми у землянках, тільки не знали, в котрім лісі, то і почали пускати проти нас над лісом ропляни. Ото бувало сидимо в землянці або котрий висуне голову з нори як ховра, тай слухаємо як гуде тай крутиться над лісом. От так політали, політали з тиждень тай дали нам спокій. Та якось з початком грудня ми ведемо раненько коней з водопою; аж, не доїжджаючи до нашої стежки на просіці, — я на снігу зауважив свіжий слід від маленьких чобітків, або може жіночих черевиків; дивлюсь далі, а слід пішов по просіці на долину до дороги; — я гукнув хлопцям, та ми пустились на долину по сліду, а тимчасом рушниці уже тримали на поготові. Аж гульк, перед нами їде хутко якась жінка а далі на дорозі стоїть тройка коней та на санях сидить двох чоловіків, ми крикнули, — стій! А вони на конях, а жінка в ноги! ... Ми за ними, а з саний до нас з кулемета-та-та-та-та!!! Ми жінку злапали а по большевиках і слід простиг!

Д м и т р о. А що-ж ви з нею зробили?

О х р и м. А що-ж відправили в земельний комітет, ось що! Тут недалеко і закопана! — Треба буде закопати небіжку глибше, бо тоді земля була мерзла, то так тільки прикидали аби собаки не достали, ми вже їх кілька разів відганяли.

Д м и т р о. Ну а далі? Як вас викурували?

О х р и м. Отож, певно з цього і почалось! Це було перед Різдвом. — Де хто з наших козаків порозходились на кутю по селах та хуторах, а нас зосталось може з тридцять люда; ми собі на свята конфіскували у воєнкома гарного кабанця, осмалили його тай повісили під дубом. А-ж раненько, тільки почало на світ благословляти, чуємо-та-та-та-та! Та-та-та-та!... Заграло відразу аж дві машинки, а потім чуємо ще десь далше дві об-

живається. — Ми виглянули, — а чагарник наш сипеться, як пшениця від коси.

Дмитро. А ви що?

Охрим. Ми бачимо, що біда, вийти не можна, бо скосе кулеметом; вони поставили машинки може з пів гін від наших землянок на просіці, ось пан сотник і дали розказ, — рачки по жабячому, або хто може по гадючому — спускатись з горбка на долину. Як скотились ми на долину, то тоді пішли в обхід більшовикам кругом; та з долини підійшли тихенько до них як під горбок, може яких на двадцять кроків. Та по команді, як стукнем на них, прямо в саму потилицю!

Дмитро. То-то мабуть була комедія?

Охрим. То таки була добра комедія! Тре було дивитись як вони кувиркались через голови, тікаючи на долину по просіці.

Дмитро. А багато забили?

Охрим. На просіці залишилось шіснадцять душ, та два кулемети. — Ми тільки що вийшли на просіку, та вже хотіли їхніми машинками їх-же доганяти, аж дивимось, з другої гори до нас дві машинки знов; та-та-та-та! та-та-та-та! Ми тоді вскочили в чагарник, та перечекали, аж більшовики пішли з лісу; — тоді забрали коней та манатки і подались на Херсонщину.

Дмитро. Де-ж ваш тепер кінь дядьку?

Охрим. Більшовики конфіскували ще зимою! В однім селі на Херсонщині я тікав від них з хати чераз вікно, тай коня в стайні забув. — А кляті тепер більшовики зробились, не такі дурні як рік тому!

Петренко. Ви-б хлопці, чим ото так п'ятати, ліпше-б заспівали! (з далеку в лісі чути свист птаха іволги).

Охрим. То мабуть хтось з наших! (свист знов повторився).

Петренко (так само свистить). Піди Семене зустрінь.

Семен (встає). Слухаю пане сотнику! (відходить)

ЯВА 3.

Тіж без Семена.

Дмитро О, Тепер буде з ким заспівати; між ними є добрі співаки. — Дядьку Охриму; а що большевики зробили з вашими земляками?

Охрим. А ти хіба ще не бачив їх?

Дмитро. Та-ж, самі знаєте, що ще не встиг роздивитися у лісі, недавно прийшов!

Охрим. Що-ж, знищили цілковито зрівняли з землею дурні большевики, певно думали, що ми вернемось до землянок. Ну, ми їм цього не подаруєм, будуть вони пам'ятати як нас з зимової берлоги випікати!

Дмитро. А що-ж ми їм зробимо дядьку Охриму?

Охрим. Ось колиб тільки прийшов до нас Отаман Вихор, він нам знайде на них роботу!

ЯВА 4.

Тіж і Семен, Деркач Лисенко і ще три старшини. (входять).

Деркач. Слава Україні! }

Лисенко. Слава Україні! } говорять разом

Петренко. і інші на віки слава! (говорять нехотя),

Лисенко. Що-ж ви так тихо сидите, неначе справді зима на носі!

Дмитро. Та хотіли починати співати, та почувли, що ви йдете, тай стримались.

Деркач. Отаман Вихор коли-ж прийде?

Петренко. Або прийде, або ні!

Лисенко. А то чого так?

Петренко. Ми вже третій раз за ним посилали, та він все упірається, не хоче обнімати команди над нами.

Деркач. Ого! Не хоче брати на себе такої чести!

Петренко. Або відповідальности за ту честь!

Охрим. То значить не хоче! Силою його притягнемо сюди!

Деркач. *(іронічно)* Та ще на мотузку!

Дмитро. А коли буде опіратися, то на налігачі його сюди привести *(всі сміються)*.

Лисенко. А мені здається, що він прийде! *(входить Федько в постолах, рваній свиті і брилі, з палицею)*.

ЯВА. 5.

Тіж і Федько.

Петренко. А це що за гайдамака до нас завітав? *(всі дивляться з цікавістю)*.

Дмитро. А диви з якою довгою гаківницею прийшов! *(сміх)*.

Деркач. То він хиба не з вашого табору? *(звертається до Петренка)*.

Охрим. А я з початку думав *(звертається до Деркача)*, що то ваш джура пане сотнику! *(сміх)*.

Петренко. Ти Охриме прикуси язика! *(звертається до хлопця)*. Ти чий хлопче? Звідки ти?

Федько *(говоре злякано)*. Я з Жаботина, Ониська Гойденка син.

Петренко. А звідки ти сюди зайшов? Як сюди попав?

Федько. Я тут недалеко худобу пас.

Петренко. Ну, то що тобі тут треба?

Федько. Я...я...я..хочу у Гайдамаки записатись!..

Охрим. А в тебе молоко на губах обсохло? *(сміх)*.

Федько. Я..мене..я.. ги-ги-ги!..*(плаче)* Мене ма-чуха бє!.. З хати жене!.. Не дає їсти!..

Петренко. То добрий з тебе буде гай-

дамака, коли ти мачухи боїшся, та з дому тікаєш! Федько. Мене мачуха вигнала, ги-ги-ги!..

Петренко. Добрий з тебе бувби козарлюга, що ще й не записався а вже плачеш, пропишіть йому хлопці! (сміх).

Дмитро. Куди? На сідло йому прописати? (сміх).

Охрим. (встає) Ну хлопче зараз тобі запишим! Скидай штани!.. Та лягай! (чути сміх)

Федько. Я!.. Той!.. Я Не буду!.. ги-ги-ги!.. (плаче).

Дмитро. Чого дурний плачеш? У нас кожного козака так приймають у гайдамаки!

Семен. А так-так, чого дивишся? Не віриш? Ось спитай хлопців! І мене те-ж так приймали!

Охрим. Як витримаєш двадцять п'ять нагаїв, то значить добрий з тебе буде козак; а як ні ну, тоді вибачай!

Федько. (скидає штани і лягає) Я!... той!.. Я витримаю!...

Охрим. Семене і ти Іване; сідай оден на ноги, а другий на голову! (ті сідають) Так! А ну Дмитре, ставай з другого боку, та рахуй, не помились! (чути сміх, починають бити).

Охрим. (бє) Раз!

Дмитро. (бє) Два!

Охрим. (бє) Три!

Дмитро. (бє) Чотирі!

Охрим. (бє) П'ять.. (придовжують).

Федько. Ой... Ой...! О! Дядечки! Не буду більше! Ой...! Не буду вже записуватись у гайдамаки. Ой, пустіть душу на покаєння!..

Охрим. Фе хлопче! Не сподівався, що з тебе такий невитрєваний козак! (сміх).

Федько. Ой, болить!.. Ги-ги-ги!.. (плаче).

Петренко. Ну махай, та не признавайсь де був і що бачив! Чуєш?

Федько. Ні я не признаюсь! (сміх).

Петренко. Ну то їдиж!.. (пітов Федько).

ЯВА 6.

Ті-ж без Федька.

Петренко. Хотіли співати, а тут гайдамаку принесло!

Лисенко. Ну починаймо якоїсь; хіба, — „Ми гайдамаки...“ Або — „Де Дніпро наш...“

Петренко. Ліпше співаймо — „Де Дніпро“ наш...“

Лисенко. Ну то починаймо — „Де Дніпро наш..“ (починає співати, козаки підхvacують жваво).
*Де Дніпро наш котить хвилі, реє стрімкі пороги,
 Там країна вся зелена, славний край розлогий
 Там козацтво виростало, слави волі добувало,
 Україно-Україно славний край козачий.
 Там, де Чорне Море грає, Бог, Дніпро хвилює,
 Де шляхами, де степами козаки вандрують
 Та за нарід і за віру ніс козак життя в офіру,
 Україно-Україно, славний край козачий.
 Там була і Січ лицарська, там були гетьмани,
 Їх затямив Дон і Кубань, тямлять їх лимани,
 Перед ними у Стамбулі крився турок в Едикулі.
 Україна-Україна славний край козачий.*

*І не стало Запорожжя, вже нема гетьманів,
 Над степами України чути звук кайданів,
 І мов сонця квітка в полі, воскресення жде і волі
 Україна-Україна славний край козачий. (пауза)*

Дмитро. А ну, ще якоїсь затягнім! (чути оддалики свисти птаха).

Петренко. Тихо! Мабуть наші йдуть... (чути знов свист птаха, на котрий відповідає, так само Петренко).

Семен. Може я піду зустріну, пане сотнику?

Петренко. Піди, вони здається з того боку ідуть! (показує рукою в той бік, звідки було чути свист).

Семен. Слухаю! (пішов).

Я В А 7.

Ті-ж, без Семена.

Петренко Щось довго вони забарились!

Дмитро. Мабуть заходили снідати до якогось хутора під лісом? *(встає і дивиться в той бік, де мають з'явитися)* О, та їх аж четверо іде!

Охрим. Як іде Отаман Вихор, то буде з ними четвертий Семен.

Дмитро. Коли-ж бо Семен пятий! *(входять Борис, Вихор, Микола Назарук і Семен).*

Я В А 8.

Ті-ж і Вихор, Назарук, Борис з Бандурою, Микола і Семен.

Вихор. Слава Україні!

Назарук. Доброго здоровля.

Всі. *(встають)* На віки слава!!! *(декотрі кінчать слава „Панові Отаманові слава!“)*

Вихор. Вибачте, панове козаки, що як бачу я заставив вас ждати на себе! *(підходить до Петренка, Деркача і Лисенка вітається і відводить їх до кону, та звертається до Деркача, щоб інші не чули).* Цього птаха! *(показує на Назарука)* Я доручивби вам, та прохавби ним заопікуватися, поки заведемо про нього справи!

Деркач. Що-ж це за один?

Вихор. Про те я властиво хотівби зо всіма побалакати, бо то дуже цікавий та здається і непевний тип.

Петренко *(до всіх)*. Хлопці, сідайте, Пан Отаман нам щось скаже! *(всі сідають).*

Вихор. *(сідаючи)* Шановні козаки! Дякую вам сердечно за довіря, та вибір мене вашим отаманом; але я мушу відмовитись від такої для мене високої честі!.. *(коли сидять, дехто схвачується на ноги).*

Охрим. Як? Що?

Козаки. Як?.. Чому?.. } говорять разом, рух

Дмитро. А то чому? } серед козаків.

Охрим. Хто нами заопікується?

Вихор. Мушу відмовитись, бо не хочу брати на себе відповідальности за наслідки сьогорічного виступу Холодного Яру.

Охрим і інші козаки. Просимо! Просимо! Прессимо! пане отамане, бути нашим батьком!..

Вихор. Шановні хоробрі молодці! Дякую ще раз за довіря, але я мушу відмовитись, наразі, може хвилю; а коли прийде слухний час, коли залунає десь на обрії перший гуркіт визвольних гармат; тоді я скажу; я з вами хлопці, ходім до бою! А тепер, коли скрізь тихо, і большевики ні з ким війни не провадять, вони кожної хвили можуть сюди кинути, які завгодно сили, аби придушити починаючий жевріти огонь повстання в Холоднім Яру!

Петренко. Алеж, пане отамане! Холодний Яр не могли здобути Німці в 1919 році; його не здобули Білогвардейці — Денікенці в 1920 році!..

Вихор. Так, бо ті і другі не розпоряджали такими засобами боротьби, як провокація, та демагогічна агітація; але прийде час, що ми і цю їх зброю вибемо їм із рук; а тим часом, я між вами наразі, кажу наразі, є тільки гість! А тепер, я хочу з вами поділитись, в наших спільних інтересах, моїми вражіннями і спостереженнями, що до чоловіка, котрого я оце привів з собою, і котрий називає себе представником нашого Уряду!..

Назарук. Так я є представник Дирекції і післаний до повстанців Холодного Яру!

Вихор. А я йому не вірю! Цей пан шукав мене, і добивався моєї зустрічі, ще від самого Різдва. — Десь в січні я з ним зустрівся у місті Смілі; і по тій балочці, він на мене зробив прикре вражіння, що я розставшись з ним, мусів зараз-же залишати мій сховок, де мав з ним балачку; щоб не бути зхваченим большевиками. А цілком не сподівано для мене, вчера він приїздить на мій сховок на хуторі в десяти верствах звідси.

Назарук. Мене до вас привіз ваш батько, та ваша наречена!

Вихор. Тим гірше для них, що вони повірили вам; баюсь, щоб вони не каялись! — От-же, з його балачок зі мною у Смілі і вчора на хуторі, він багато противорочив собі. Зі мною у місті Смілі, він мені казав, що мав дві повновласти, з котрих одна на папері знищена підчас ревізії більшовиків в Катеринославі, а друга-на полотні є десь захована, підписана відомими мені членами Директорії, далі, казав, що на організацію повстання, він має закопані десь біля Балти аж два куфри грошей, а вчора на хуторі, він оповідає, що за ним везли в куфрах дві панни греші, із котрих одна-закохалась з більшовиком і втекла з грішми, а друга попросту залишилась у Кам'янці і грошей не дає. Все це виглядає на байку, хитро видуману та не добре виконану. Я не збираюсь зараз запевняти, що ця людина є агентом че-ка, на всякий випадок ми наведемо про нього справки, а тим часом боюсь щоб він не був мудро підсланий з закордону більшовицький агент!..

Назарук. Ви!.. ви провокатор!..

Вихор. *(раптово б'є його в лице)* Що ви сказали пане?

Назарук. *(сточується після поличника)* Як?!.. Мене!.. Мене представника Уряду!.. Старшину бити?!.. *(біжить до дерева)* хватає гранат і заміряється її кинути на Вихора. В той мент як він схопився, Вихор став, приготував револьвер; а коли Назарук хватив гранату і на нього націлився, всі козаки розскачилися до задніх куліс і попадавши, — націлились з рушниць до Назарука. *(Хвилино німа сцена)*

Вихор. Пане Назарук, повісьте гранату на місце, бо пристрілю.

Борис. *підчас послідних слів, крадеться непомітно по за кулісами до Назарука, так, щоб*

публіка бачила, і хватає його з задуг; той пручається, хоче вирватись). Не пручайся, бо обое поли немо в повітря! Миколо, іди та відбири в нього гранату, хай не бавиться, а то покалічиться! Микола підходить і відбирає гранату. Борис пускає Назарука, але той кидається брати висячу рушницю; Борис його знов хватає та відводить на бік, і уже наставляє проти нього свій карабін) Стій тихо, бо пристрілю як собаку! (тим часом козаки повставали; дехто кричить). Розстріляти його собаку! Чого на нього дивитись!?

Микола. Застрілити його!.. Чого на нього дивитись.

Охрим. Розстріляти його, хай не гедзгається..

Вихор. Заспокійтеся хлопці!.. На це ми завсіди будемо мати час; а тим часом урядимо над ним суд.

Заслона опускається.

Дія 3.

Ліс, на ниншому місці як в другій дії; на землі сухе листя, на котрому сидять повстанці, одягнені й озброєні. Стоять казани, відра та клунки з хлібом. Розвидняється. Чути спів пташок, та десь далеко дзвін дзвонить в Мотронівському монастирі.

Я В А 1.

Борис, Микола, Дмитро і козаки.

Борис. (прокидається, зтрушує з себе листя, сідає, і потягається). Ото, Мотря роздзвонилася!.. Спати не дає!.. Казав станьмо табором біля Великоднього Озера! Ні, заманулось їм аж під самим монастирем розтаборитись!

Микола. (прокидається, а згодом сідає). Та чого ти розторохтівся, спати не даєш?!..

Борис. То свята Мотря розторохтілась, своїх дівчат Богу молитись скликає!

Микола. То може-б і ти пішов помолитися, тут не далеко, не більше як дві верстви буде?

Борис. Там за мене помолиться, моя Маруся, а тобі після вчорайшої п'ятики, не завадило-б піти прощення гріхів вимолити!

Микола. А Харитина моя там що буде робити? Не бійся вона теж і за мене помолиться!

Дмитро. *(підводиться заспаний)* Ото бісові півні розспівалися! *(протирає очі)* А то ви між собою торохтите, та мирним жителям у лісі спати не даєте!

Микола. А ти що цілу ніч робив? Може з комашнею воював?

Дмитро. Ну ти вже забув, що я тебе пізно в ночі з п'яками привів; ти вчора в Мелниках добре храмовий празник справляв!

Борис. Хто зна, хто кого привів? Обидва ви добрі прийшли! *(тим часом, решта козаків по малу прокидається; підводячись потягаються. Дзвін заговкає і пташки по малу затихають).*

Голос Охрима. Куди йдеш?! Держи прямо!.. Так!..

Дмитро. *(павза)* О! То здається Охримимсь командує?

Борис. Когось веде певно?

ЯВА. 2.

Тіж, Охрим, Вакуленко і Бобенко.

Охрим. *(Тримаючи карабін на поготові, по перед себе звязаних до купи за руки, Вакуленка та Бобенка).* Тьфу!... *(відсапує).* Ну і втомився я, поки дійшов з вами хлопці, сідайте, та відпочивайте тим часом! *(ті сідають).*

Микола. А це що за птахів ти привів Охрime?

Охрим. Го-го! Це брат, мені здається дуже важні птахи! Ось їхні документи, *(показує)* але певно фальшиві!

Дмитро. А деж ти їх злапав?

О х р и м. Та як злапав? Вони сами хотіли з Мельників прилетіти до Холодного Яру, та я ось нагодився, та рішився показати їм дорогу!

Б о р и с. А хто-ж вони такі? Звідкіля вони і чого до нас зайшли? А ну дай їх папери! (*бере і читає*). Неначе Українці з Полтавщини?

О х р и м. То то бо і є, що не хочуть по правді признатись, що вони за одні; брешуть, що вони роботи прийшли шукати. А українці з них такі, як я москаль.

В а к у л е н к о (*говорить українізованою з московським акцентом мовою*). їй Богу, товариш, що не брешім!

Б а б е н к о. (*говорит теж українізованою з московським акцентом мовою*) Вот хрест (*хреститься*) святий, що йшли в Херсонську губерню роботи шукать.

О х р и м. Та заблудили в Мельники, далеко-ж ви заблудили в бік, коли з Черкас ішли на Херсонщину.

М и к о л а. Треба-б хлопці, їм допит зробити, поки старшини ще не прийшли.

Д м и т р о. Може тоді правду скажуть, чого заблудили під Холодний Яр.

О х р и м. (*розв'язує їм руки*) Ну хлопці роздягайтесь, будем допрос робити!

В а к у л е н к о. (*здивований*) Який допрос? Нащо роздягатись?

М и к о л а. Роздягайся, тобі кажуть, і не паякай!

О х р и м. Обое роздягайтесь! (*ті роздягаються*).

М и к о л а. Чоботи і штани те-ж скидайте! Чуєте!

В а к у л е н к о. Та штани нащо?

М и к о л а. Не балакать! А скидати з себе все до сорочки треба-ж одержу вашу добре обшу-

кати. *(скидають чоботи, штани, блюзки і залишаються в одних сорочках).*

Борис. *(бере скинену одіж і дає козакам).* Беріть хлопці одіж і добре облапайте, може щось знайдете *(ті розбірають).*

Микола. Та і їх самих треба облапати. *(облапує одного а потім другого).*

Борис. Ну, що-ж хлопці, признавайтесь, чого забрили у наше лісове царство? Знаєте добре, що до нашого ліса, ближче, як на десять верств не можна підходити чужим людям без доброї охорони.

Бобенко. Та ми цього не знали!

Борис. Як не знали, то пізнаєте, коли не признаєтесь хто ви!

Вакуленко. Так говорили, що ішли на роботу в Херсонську губерню.

Микола. Та що там з ними панькатись, бий і вже!

Борис. Лягайте хлопці!

Вакуленко. Зачем лягать?

Микола. Лягать і не балакать! *(бере кладе).*

Борис. Дмитре, ви хлопці повяжіть їм руки, та покладіть їх і тримайте обох за голови і ноги! *(Дмитро і козаки вяжуть їм руки, кладуть їх силою, та сідають на голови і ноги: павза)* Ну, Миколо і ти Охрime, починайте! *(Микола і Охрим сідають, примощуються, розправляють нагаї і бють не рахуючи; ті з початку мовчать, а потім починає кричати перший Бобенко).*

Бобенко *(кричить)* Ой! Ой!.. Братци!.. За що!.. За что бйоте?! Ох, братци пощадіте!..

Борис. Як признаєтесь, чого зайшли на нашу територію, то тоді пощадімо.

Бабенко. *(кричить)* Ой! Ой! Ой! О-о-ой!..

Вакуленко. *(зціпивши зуби кричить)* У-у-у! О-х-х!!!.. Да что вы хотите в нас?

Борис. Хочемо, аби признались, що за одні ви ?

Бабенко. Ой-ой!.. Пустіть братці, я скажу хто ми!

Борис. Годі хлопці (*перестають бити*) Ну сідайте, та розкажуйте хто ви. звідкіля ви та чого зайшли до Мельників? (*Павза, обидва помалу підводяться, сідають рядом, проти публики.*)

Вакуленко. (*вперто дивиться на Бабенка*). М-олчі! Я сам розкажу!..

Борис. Так не можна, кождий за себе говорить!

Вакуленко. (*вдає наївного*) Товариші, братці! Я признаюсь!.. я правду скажу! Ми єсть демобілізовані салдати. Ми служили в красной армії, а тепер нас одпустилі дамою, а дома нужда, голод, от ми і рішлі піти на зароботкі, і думалі іти через Чегирина на Херсонську губерню.

Борис. (*до Бабенка*) А ти яку байку розкажеш?

Вакуленко. Он, он то-же со мной!.. (*значучо дивиться на Бабенка*).

Борис. Тебе не питаюсь! Мовчи, бо пельку заткну! (*до Бабенка*) ну, що ти нам хлопче збрешеш?

Бабенко. Я... я, братци, разом з нім!.. Ми разом служили в одній частині, то разом ідьом на роботу...

Борис. І як бачу, ваша робота вам не вдалась.

Вакуленко. Та, Їй Богу, товарищи, ми правду говорім!

Борис. Які ми вам товариші?! Ви большевицькі агенти, чекісти. А ми гайдамаки, борці за нашу державу!.. Чого ви проклята з'українізована кацапня пхається на нашу Україну? Мало вам Московщини, мало вам сибірських степів? Хотите

Єдиную неділимою Росію закріпити!... О-о-о! Ви собі у нас скоро зломите карк!

Вакуленко *(наївно переконуючо)*. Товариші! Єй Богу ми не большевики! Вот Єй Богу, ми мірніе граждане!...

Б о р и с. Брешеш, падлюко! Брешеш, вовче в овечій шкірі! Не ви перші, не ви остатні до нас приходите! Кладіть їх, хлопці ще, *(козаки кладуть, та сідають на голови і ноги)* вибем з них московсько-большовицький дух! Вибем з них охоту шпіюнити за нами! Бий! *(бють)* Та добре бий! Що-б чули козацьку нагайку! Мстись за двіста років московської неволі! *(бють)* Мстись за смерть наших братів, розстріляних та замучених большевиками!

Б а б е н к о. *(кричить)* О-о-й! Ой! Братці! Пощадіте! Ми-ж все однаковіє люди! Ой! Ой! рятуйте!..

В а к у л е н к о. *(зціпивши зуби стогне)* О-о-о! У-у-у!..

О х р и м. *(бючи)* А признавайтесь бісові сини!.. Признавайтесь, то шкіра буде ціла!..*(входять Вихор, Лисенко і Петренко)*.

Я В А 3.

Тіж, Вихор, Лисенко і Петренко.

В и х о р. Стій!.. То що за ексекуція! За що бете? Що це за люде? *(перестають бити після слів „стій“)*.

Б о р и с. Пане отамане! Доношу слухняно, що ці люде здається є большевицькими шпіонами!

В и х о р. Де ви їх взяли? Маєте якісь докази?

Б о р и с. Ще ні, ось їх документи! *(дає документи)* Їх арештував Охрим в Мельниках ще вчора вечером, та привів сюди нині рано!

В и х о р. Охрime, *(той стає на позір)* розкажи де і при яких обставинах ти їх заарештував?

О х р и м. Це було так, пане отамане, вчора,

вечером, я вертав з храмового празника! Та мені там знайомі селяне шепнули, що в Мельниках тиняються якихсь двоє людей; розказували, що ті люде розпитували де кого, чи багато у лісі є повстанців, та де вони стоять табором.

Вихор. Ну?

Вихор. Я довідався, де вони перебувають, та у ночі при помочи селян заарештував їх і привів оце сьогодні рано до табору. Я їх обшукав, та крім їх документів і большевицьких грошей нічого не знайшов.

Вихор. (*Вихор дивиться на документи та звертається до агентів*) Сідайте хлопці, та розкажіть звідкіля ви? Та чого заблукали до нас? (*звертається до Лисенка*) Пане сотнику; це ваша справа, нате їх документи, та постарайтесь вияснити хто вони?

Лисенко. (*бере документи*). Слухаю, пане отамане!

Вихор. Раджу вам хлопці, казати тільки щирю правду, бо з брехнею далеко не зайдете! (*лягає з боку*).

Лисенко. (*бере олівець і записник, сідає*). Отже чули, що пан отаман сказав? Ну почну з тебе! (*звертається до Вакуленка*). Як твоє назвисько та ім'я? Як батька ім'я? Вакуленко.

Вакуленко. Іван Миколаєвич!

Лисенко. (*дивиться в документ*) Так, а де родився?

Вакуленко. В селі Воронівка, Золотоношського повіту, Полтавської губернії.

Лисенко. Так! (*пише*) Документ твій виданий тобі, два тижні тому. Скажи мені, що ти робив до цього часу, де, проживав, чи працював, та чого сюди прийшов з товаришом?

Вакуленко. Ми обое служили по мобілізації в красной армії, а две неділі тому, нас демобілізували і ми приїхали до дому; тепер голод, у нас

хлеба нима; роботи у нас негде достать; я масеровий, з фаху текстільшік, а тепер фабрики стоять. От ми з товаришом і рещілі пойти на весняні роботи в Херсонську губерню, та не знали дороги і заблудили в те село, де нас арештували.

Лисенко. А звідкіля ви прийшли до того села?

Вакуленко. Передтем ми були в селі Жаботині.

Лисенко. До кого там заходили?

Вакуленко. Ми там билі в Тишенкі.

Лисенко. *(записує)*. Так!.. *(дивиться на нього)*. Скажи мені! Чи це твій правдивий документ, чи може з якоїсь іншої місцевости?

Вакуленко. Ну канечно, це мой документ! І я сам родом з села Вороновкі!

Лисенко. *(дивиться на нього)*. Скажи, яке село біля Воронівки лежить на схід?

Вакуленко. *(відповідає не зразу)* Є... Петрівка!

Лисенко. *(записує)*. А яке село, від Воронівки буде на захід?

Вакуленко. *(пава)* Є... Дорошовка!

Лисенко. А на південь яке?

Вакуленко. Горлівка!

Лисенко. А на північ яке село? *(записує)*.

Вакуленко. Яблунька!

Лисенко. Скажи, які села ти знаєш у тій околиці з відкіля ти родом?

Вакуленко. Знаю' Тернівку, Матусівку, Дмитровку!..

Лисенко. Так!.. *(звертається до Бабенка)*. Тепер ти скажи, Як твое імя, по батькові і назвіско?

Бабенко. Мене, Степан Петрович Бабенко!

Лисенко. Чим займався дотепер? Який твій фах?

Бабенко. Я, з фаху металіст, а разом вот

з товарищем служив по мобілізації в армії, і вот тепер нас одпустилі, до дому, а дома ми роботи не могли знайти і шлі шукать роботи в Херсонській губернії.

Лисенко. Скажи мені хлопче, твій товариш помилився в назвах сіл що лежать недалеко від Воронівки, може ти ліпше знаєш тамошні околиці, ти довго там мешкав?

Бабевко. Та я там рождьоний.

Лисенко. Ну то добре, то ти певно знаєш, які села лежать від Воронівки на схід, на захід, на південь та північ?

Бабенко. (хвилюючись, павза) На сход,— лежить село Терновка, а... на захід... Матусовка, а на південь.. Лубенці, а на полноч—Грушковка.

Лисенко. (записує) Так... То ви хлопці і так таки чисто-сердечно не хочете признатись звідки ви? Та хто вас сюди послав?

Вакуленко. Даж ми вам правду сказали.

Лисенко. Але обидва казали неоднакову правду.

От-же, проте, що ви не є з Полтавської губернії ви мені вже сказали! Значить, маєте документи фалшиві! Що ви є агентами я знав ще перед тим, як вас арештували. Але ви мені тепер скажіть по щирості, хто вас сюди прислав?

Вакуленко. Єй Богу, ми самі ідем на роботу.

Лисенко. Ну, добре, зараз, ми вирішимо, а ви відпочиньте тимчасом. (Встає і підходить до Вихора і говорить на пів голосно, але так щоб публіка чула). Пане Отамане! Вчора я випадково здибав у Мельниках жаботинського воєнкома-Тишенка, то своя людина і він мені якраз розказував про цих типів; він не знає що вони за одні але з їх балачок він виніс вражіння, що вони є чекісти. Тільки їх не черкаська черезвичайка сюди післала' а якась инша.

В и х о р. А з Черкаської черезвичайки маєте які відомости?

Л и с е н к о. Про них нічого не маю, але маю інші.

В и х о р. Що маєте свіжого? Може що про Назарука довідались?

Л и с е н к о. Про нього наразі нічого не знаємо, але з Черкас мене повідомили, що до Мотронівського монастиря має вступити в черниці одна чекістка.

В и х о р. Чи вона вже там є?

Л и с е н к о. Ні, ще нема, але десь на днях має прийти, я своїх манахень прохав, щоб повідомили, як прийде. Що прикажете робити з цими двома?

В и х о р. Чи ви є певні, що це агенти?

Л и с е н к о. Я є в цьому переконаний! Вони не знають ані одного правильно розположеного села навкруги села Воронівки, а подали мені всі ті села на Полтавщині, де було повстання, і де пізніше стояла большевицька карна експедиція, я ті околиці добре знаю.

В и х о р. *(подумавши)* Ось що зробіть! Симулюйте розстріл одного з них; але виберіть сильнішого духом, це здається буде Вакуленко. Накажіть двом козакам хай виведуть з табору в Яр Вакуленка і зроблять два вистріли, оден хай там залишиться стерегти, а другий вернеться і голосно скаже, що-уже тамтого застрібають. А коли прийде черга, на другого, то цей другий може признається зі страху і все розкаже. Ось попробуйте; без биття все довідаємось.

Л и с е н к о. Слухаю, *(звертається до козаків)* Николо і ти Борисе; Ходіть сюди!

Борис і Микола. Слухаємо, пане сотнику! *(підходять.)*

Л и с е н к о. Ходіть сюди, ближче! Ось що хлопці. Виведіть цього більшого москаля у Яр та зробите біля нього два стріли, але на разі не

вбивайте, Один останеться там його стерегти, а другий прийде і зголосить, „уже застрілили, давайте другого“, зрозуміли. ?

Б о р и с. Так є, зрозумів !

Л и с е н к о. Ну, то добре, я зараз розпояжусь! *(звертається до Вакуленка)* Вакуленко, не хочеш сказати правди, то, зроби свою останню волю; може маєш у себе дома у Воронівці когось з близьких родичів, батька, може матір то напиши їм

В а к у л е н к о. Товарищі, що ви со мною хочите ділять Я... Я... не віновать ... Я....Я не маю родічов

Л и с е н к о. Беріть його хлопці! Один останеться закопувати а другий вернеться за цим.

Б о р и с і Микола. Слухаєм пане сотнику! Ходім; гайда! *(повели з рушницями на поготові).*

ЯВА 4.

Тіж, крім Бориса, Миколи і Вакуленка.

Л и с е н к о. *(підходить до Бабенка)* Ну хлопче раджу тобі признатись коли не хочеш піти туди, де пішов твій товариш.

Б а б е н к о. Я... Я... господін офіцер, ей Богу, я не виновать ей Богу я не є шпіоном, ...

Л и с е н к о. Алеж документ маєш фальшивий! Що ти мені тумана пускаєш?! *(чути два стріли).*

Б а б е н к о. *(здрігуючись).* Товариші, я не виновать! Вот хрест святой, що я не виновать!.. Пошадітел!...

Л и с е н к о. Брешеш, підлий кацапе! Підеш за своїм товаришем, коли не хочеш признатись! *(Павза, входить Борис).*

ЯВА 5.

Тіж і Борис.

Б о р и с. Голошу слухняно, пане сотнику, що вже порішили! Микола залишився законати! Може прикажите ще цього забрати?

Лисенко. Ще раз питаю, чи признаєшся?

Бабенко. *(Труситься. Плаче)*. Братци!.. товариші!.. Пощадіте, ми-ж все однаковіє люди!... За что убивать?.. Я нічого не знаю, я мірний чоловік!.. За что братья?!

Лисенко. Може напишеш лист комусь із своїх близьких?

Бабенко. Братци!.. Я сирота!.. Я нікого не маю! пощадіте!.. Братци, голубчіки!.. *(стає на коліна)*

Лисенко. Годі!.. Борис, Дмитре, беріть його!

Бабенко. Братци пощадіте!..

Борис і Дмитро. Слухаєм, ходім! *(беруть його)*. Ходім!

Лисенко. Та відведіть його туди, де і того полишили.

Борис. Слухаю, і розумієм!... *(Ідуть. Раптом Бабенко біжить, Борис і Микола ціляться, стріляють, але карабіни дали осічку. Кричать)*, „стій, стій!“... *(побігли)*.

Вихор. *(голосно)*. Але доставити живого! *(до козаків)*. Хлопці, з вас хто добре бігає? Гайда, спіймайте живим! *(Підчас утечі в таборі всі, що лежали посхвачувались; душ десять козаків по наказу Отамана побігли. Павза; згодом чути стріли)*.

Я В А 6.

Ті-ж крім Бориса, Дмитра, Бабенка і козаків.

Лисенко. Далеко не забіжить, добре що руки звязані, в хащах десь зачепиться, та впаде, то й злапають.

Вихор. Та не повинен би утекти; між козаками є такі, що добре бігають, мусять догнати! *(павза, лягає з боку)*.

Петренко. А шкода буде, коли втече; він мігби багато цікавого дечого розказати, колиб біля нього добре походити.

Лисенко. Не втече!.. А витягнути у нього признання ще встигнемо; — будемо тими способами ми допитувати, що большевики нас допитують. *(павза)*.

ЯВА. 7.

Ті-ж; Миксла і Вакуленко.

Микола. *(ведучи перед собою Вакуленка)* Пане Отамане, я почув стріли, а тому привів цього большевика сюди. Може прикажете порішити його відразу, щоб не заважав?

Вихор. Сотнику Лисенку! Зробіть йому ще допит.

Лисенко. Слухаю! Миколо, Охрime, в'яжіть йому ноги, та охрестіть його!

Охрим. Слухаю пане сотнику! О, це я умію! *(до Вакуленка)*. Ну, приятелю, лягай! *(витягає мотузку з кишені та в'яже)* А тепер кажи чого до нас зайшов?

Вакуленко. Братці! Товариші! Їй богу заблудів... Я нічого не винен!

Микола. Бреше падлюка! Видко що завзятий клятий большевик. А ну підпережім його, може скорій признається.

Лисенко. Починайте хлопці! Московська, шкіра груба витримає!

Охрим. *(Бє шаблюкою плазом)* А признавайся, чого до нас у гості прийшов *(бє далі)*.

Микола. А скажи, хто тебе прислав? *(бє далі)*.

Вакуленко. *(кричить)* Ох! Братчікі, голубчікі! Ох!.. Ох!.. Аtpустіте душу на покаєніє!.. Ой ратуйте!!!

Охрим. Ні, бісів сину виженем з тебе московську підлу душу, коли не хочеш признатися!

Вакуленко. *(кричить весь час)* Ой!.. Ой! За што мучите братці!.. Пощадіте невинного! Ой, ой!.. Я, признаюсь...

Охрим. Признайся, хлопче, то й кричати не будеш! (*перестає бити*).

ЯВА 8.

Тіж і Дмитро (а згодом) Борис, Бабенко, і козаки.

Дмитро (*Входячи*). Спіймали, пане отамане! Ведуть ...

Петренко. А де, далеко дігнали?

Дмитро. Він дурний, вибіг на чисте поле і прямував до хутора а там якраз їхало двох наших кіннотчиків, та й зупинили його.

Лисенко. А без кіннотчиків певно булиб не дігнали, що?

Дмитро. Чому ні, ми вже цілили його підстрелити у ногу: та добре що кіннотчики нагодились. (*Борис вводить Бабенка на мотузку, за ним ідуть решта козаків. Бабенко побитий, з лиця і голови тече кров*).

Охрим. (*до Вакуленка*). Сідай та признавайся!

Вакуленко. (*сідає*) Братци пощадіте. Ох...Ох...

Лисенко. (*до Бабенка*) А що, дістав? Будеш тікати!? кладіть його ще!

Бабенко. Ох!. Земляки, дорогі голубчики!.. Прізнаюсь! Всю правду скажу!..

Лисенко. Ну сідай! Так би давно зробив, і не мучилиб! (*той сідає рядом пооддаль від Вакуленка*).

Бабенко. Братци, всьо скажу! Всю правду розкажу, чого сюди прийшли!

Лисенко. Ну, ну, кажи (*В цей час Вакуленко пильно дивиться на Бабенка*)

Бабенко. Нас послав сюди командуючий Харковським воєнним округом товарищ Дуднік, із следовать налічіє повстанческіх сіл в районі Холодного Яру!

Вакуленко, (*коли Бабенко почав го-*

ворити, він дивлючись на нього гіпноізуючим зором, протяжно вчушаючо говорить) Що ти говориш? Що ти говориш?! (Вихор пильно стежить очима в цей мент Вакуленка; той це зауважив, зніяковівши, удаючи з себе невинного говорить). Товаріщі, да вед он сумашедчий! Ги-ги-ги: Да раз не відіте, что он сумашедчий!? Єй Богу сумашедчий!..

В и х о р. Годі, годі хлопче! Заспокійся, програв гру!

Л и с е н к о. Де вам видано документи?

Б а б е н к о. Нам видали документи в Харковском военном округ; а деньгі, двадцять тисяч, ми получили у Черкаського военкома. Черкаський военком посовітовал нам нігде не останавліватись, а іті прямо в Жаботин, а потом у Мельнікі.

Л и с е н к о. Чи ще хто, крім вас, висланий?

Б а б е н к о. Єще много кроме нас розесла-но, но те в другіе райони.

Л и с е н к о. Ти сам звідки родом?

Б а б е н к о. Я з куреской губерні.

Л и с е н к о. А твій товариш звідки?

Б а б е н к о. Я не знаю, одкуда он! Он очень скритий. Про себя нічого не говоріт.

Л и с н к о. Ви обидва партійні?

Б а б е н к о. Так! Ми окончили партійну школу агітації і пропаганди.

Я В А 9.

Ті-ж і Семен.

Семен. (входить скоро, зхвильовано) Пане Отамане! Большевицька кавалерія зараз вїхала до Мотронівського монастиря (при цих словах всі по-схвачувались).

В и х о р. До зброї козаки! (всі беруть за зброю). Чи багато їх приїхало?

Семен. Може буде з триста шабель.

В и х о р. Ти сам бачив?

Семен. Так я був на варті біля монастиря, і бачив з кущів як вони вїздили на подвір'я монастиря! *(в цей час Петренко поучує козаків!)*

Лисенко. *(підійшовши говорить тихо)*. Памане Отамане; що робити з большевицькими шпіонами?

Вихор. А ви як думаєте з ними поступити?

Лисенко. По моему їх зараз розстріляти!

Вихор. Ліпше буде відрубати їм голови, аби не робити гуку, бо з монастиря стріли дуже добре чути!

Лисенко. Слухаю!

Вихор. Але зробіть це так, аби вони не сподівались; я певний, що приїзд большевицької кінноти з ними тісно зв'язаний.

Лисенко. Я те-ж такої гадки. Цей большевик мені певно не все сказав!

Вихор. Кожен жити хоче, так і він змовчав про кінноту. Виберіть такого козака, що одним махом зможе шаблею голову відтяти! Та пильнуйте їх!

Лисенко. Здається Микола шаблею добре орудує?

Вихор. Тай Охрим не промахне!.. Ну, не гайтесь!..

Лисенко. Слухаю!.. Микола; Охрим! Ходіть сюди! *(Ті підходять; він шепче їм „як вирушимо з табору маєте несподівано для них повідрубувати їм голови“!)*.

Вихор. Сотнику Петренко; зараз табір перенести на гору до Великодного озера! Сотника Васильченка сповістити, щоб негайно знявся з табору та з своєю сотнею зайняв у лісі дорогу на Грушківку.

Петренко. Слухаю! *(до Семена)* Семене, зараз бігом до табору сотника Васильченка, з наказом негайно зайняти шлях на село Грушківку, та чекати на большевицьку кінноту, зрозумів?

С е м е н. Слухаю, зрозумів (*нішов*).

ЯВА 10.

Ті-ж крім Семена.

В и х о р. Хлопці! Зараз всі підемо до Манастиря, може там ще встигнемо застати большевиків, то дамо їм доброго прочухана! Кіннотчик у лісі вартий те, що піший козак в полі проти кіннотчика! — Лаштуйтеся! — Кроком руш! (*пішли*). Заслона опускається.

Дія 4.

Ліс на горі. Краєвид змінений. Той самий козацький табір; рушниці стоять в кізлах, декотрі висять на деревах. Бандура висить на дереві.

ЯВА 1.

Охрим, Борис, Микола, Семен і козаки сидять і лежать на листі.

С е м е н. А чого воно зветься великодним, це озеро?

О х р и м. То, хлопче довга історія розказувати про це озеро.

М и к о л а. Семен і ще дехто: Та розкажіть, розкажіть, дядьку Охриму!

О х р и м: То бачите хлопці, давно колись було, було це за козацьких часів; ще як Татари напали на Україну, а люде ховались від них по лісах. І тоді на тім місці, де тепер є це Великодне озеро стояла православна церква. І якраз на самий Великдень, на село, що тут стояло недалеко, напала татарська орда; - люде зі страху всі порозбігались у ліс, а дехто заховався до тієї церковці, — та почали молитись, аби воскреслий Бог спас їх від татарської неволі, та смерті. Довго люде молились і плакали. І нараз, підчас великодної служби Божої, та церквця разом з людьми почала помалу входити в землю, а коли вона цілком уже вся ввійшла, а на той час

якраз настигли до ліса татари і побачили, що на місці, де стояла церковця, зробилось озеро. А люде, що поховались у лісі і зістались живі, те озеро назвали Великодним.

Б о р и с. Дядьку Охрime, а хто вам розказував цю байку!

О х р и м. Бреши дурний сам! Мені розказували старші люде! А коли старі люде брешуть, то і я з ними.

С е м е н. Ну - ну, далі кажіть, далі дядьку!

О х р и м. То що-ж далі!.. А тепер що року на самий Великдень як по церквах люде святять паски, то-коли стояти біля цього озера, то почувеш звідтіль, як правиться Великодна служба Божа і співають Христос Воскрес, та дзвонять дзвони.

С е м е н. От шкода що вже Великдень пройшов, а то і ми послушали-бм!.. А ви, коли на Великдень чули там спів і дзвони дядьку Охрime?

О х р и м. А чув! Якби не чув, то не казавби вам цього. Про це озеро та церковцю що затонула, навіть книжечка є нанисана.

С е м е н. Чи це озеро тепер глибоке?

О х р и м. Воно так наче і не глибоке, бо заросло тепер лозою та очеретом і осітнягом; а зараз, то скорше на болото похоже, але чи одна худобина вже у ньому утопилася, як ішла воду пити?

С е м е н. То, це тому тут і пастухи худоби не напуювають?

О х р и м. А так та ще і тому, що люде його вважають святим!

М и к о л а. Біля цього озера, нашому таборові найбезпечніше стояти.

Б о р и с. Отаман Вихор добре знає де ліпше таборові стати.

О х р и м. А так-так,- він добре придумав. що казав нам на цей горб перенестись;- тут ось (показує рукою до салі і ліворуч) з двох боків кру-

те провалля, що тяжко викарабкатись, а з цього ось боку (показує праворуч) Великодне озеро, або вже тепер непроходиме болото.

Мик о л а. Тільки цей один бік (показує прямо за куліси) нічим не боронений, хіба що густим лісом!...

Б о р и с. Ну та ще нами, а ти уже хотів сидіти у лісі, як у Бога за пазухою!?

М и к о л а. Гого! хлопче, колиб большевики на нас тут напали, ми-б їм дали доброго прочухана!

Б о р и с. Вони тепер з малою силою на нас не відважаться напасти.

С е м е н. Борис, а скільки нас тепер є у лісі?

Б о р и с. А звідки я знаю? Може буде з тисяча піхоти та кінноти, у Хмари зо триста шабель.

О х р и м. А сьогодні в ранці мав ще Хмара напасти на табун большевицьких коней, що пасеться на леваді під Кам'янкою, — то будемо мати тоді разом кінноти до чотирьохсот коней.

С е м е н. А де сідел набрати до тих коней.

О х р и м. Та-ж Отаман нині розпорядив аж дві виправи, одна частина кінноти скочить під Кам'янку, захватити на леваді большевицькі коні, а друга частина має напасти на Грушківську цукроварню: там кажуть є шкіра, та при тій нагоді і цукру фір з десять заладують та привезуть сюди.

С е м е н. То-то большевики обізляться на нас! А де зараз Отаман пішов, Борисе?

Б о р и с. А пішов побачитись з полковником Орлом, що прийшов з нашої армії, він певно з ним сюди приїде.

О х р и м. І чого-б то ми патякали даром язиками, не ліпше-б нам щось гарного заспівати, поки старшини прийдуть, бери Борисе свою бандуру та починай.

Б о р и с. Добре і мудро кажеш, Охрime! (бере бандуру) щож-би його почати? Хіба- "Уже років двісті, як козак в неволі".

Г о л о с и. Добре, добре, починай цеї Борисе!

Б о р и с. (Настроює бандуру). Але хлопці, поперед батька в пекло не вискакувати! А тягти за мною... (починає співати акомпанюючи на бандурі, козаки за ним).

Уже років двісті, як козак в неволі,
Понад Дніпром ходить, викликає долі:

„Гей, тай вийди доле із води
Розваж мене серденько із біди“

Не вийду, козаче, не вийду соколе,
Хоч радаб, не вийду бо сама в неволі
Гей у неволі у ярмі

Під московським каравулом у тюрмі.
Мене молодую козацькую долю,
Запродали в тяжку московську неволю,
Гей у неволю в кайдани,
Нерозважний ти гетьмане Богдане.

Із ратищ козацьких серпи поробили
А списи шаблюки в коси поломили.

Деж наші коні соколи,
Самі козаченьки як орли!

Коні наші в плузі, а козак за плугом
Мужик виглядає за широким лугом
Гей ти козаче покинь плуг

Тай на коня і на волю спіши в луг!

Б о р и с. (Павза). Щось довго старшини не має.

С е м е н. То може ще якої тим часом заспіваємо!

Г о л о с и. Починай якусь Борисе!... (входять Вихор і Орел).

ЯВА 2.

Тіж Вихор і Орел.

О р е л. Слава Україні!

Голо си. На віки слава!

Вихор. Годі вам, хлопці, співати, бо не маємо часу. Скоро приїде сотник Хмара з виправи, а в нас немає чим його людей нагодувати. Треба постаратись про хліб і до хліба; ти Борисе візьми зараз з десять козаків, та підеш до села Любенців, візьмеш підводу у голови ревкома, і його теж захвати з собою, та по селі від хати до хати, збирати хліб і що дадуть люде до хліба; а коли буде мало одної підводи, то ще зареквіруй підводу і у Воєнкома.

Борис. слухаю, пане отамане; *(звертається до козаків)*. Хлопці ладьтеся! Тільки десять! Ходи і ти, Миколо, з нами! *(козаки лаштуються)*.

Борис. Кроком руш! *(пішли)*.

Вихор. *(Поки козаки збираються Вихор говорить далі)*. А ти Семене візьмеш тут на леваді коня, та скадай до табору сотника Васильченка з наказом, зайняти дорогу, що виходить з ліса до села Грушківки і чекати на кінноту сотника Хмари, що звідтіля буде везти фірами цукор та шкіру.

Семен. Слухаю, пане Отамане!

Вихор. Від сотника Васильченка, скочиш до табору сотника Петренка з наказом, — зайняти з ліса дорогу, що виходить на Кам'янку, та чекати на кінноту Хмари, що буде гнати табун большевицьких коней, — коли Хмара буде потребувати помочі, то хай допоможуть, зрозумів?

Семен. Так є, зрозумів!

Вихор. Ну, рушай і то скоро!

Семен. Слухаю, пане Отамане! *(скоро пішов)*.

Я В А З.

Тіж без Бориса, Миколи козаків і Семена.

Вихор. Сядемо, пане полковнику, та розкажуйте далі, що сталося з нашою армією, після Рижського мира?

Орел. Большевики нас оточили з трьох сторін і ми з нашою армією і міністерством, відсту-

паючи від переважаючого нас численного ворога, зконцентрувалися біля Збруча недалеко Волочиск в селі Ожигівцях до переходу через Збруч. То був справді-останній акт трагедії Української Армії! З трох сторін більшовики обстрілювали нас з гармат та кулеметів!.. Ми спішили мерщій переправити за Збруч наших цивільних утікачів та жінок, що робили між нами найбільшу паніку... І в цій атмосфері ми мусіли вибрати до трьохсот найкращих коней, та охотників козаків і старшин, бажаючих іти більшовикам в тил на повстання. Отаман Вернигора ще раніш дістав розказ від Головного Отамана Петлюри зформувати повстанський загін, та приготувитись до відходу на більшовиків в серце України!..

В и х о р. Чи багато в тій суматосі ви вибрали охочих іти віддати останню жертву Україні?

О р е л. В тій суматосі миу спіли вибрати понад сто найкращих коней, і ось з таким малим повстанським загоном, по верх сотні шабель, при одній натачанці, ми прорвали вечером більшовицький фронт, та рушили на Україну.

В и х о р. Яку, властиво ви мали інструкцію від Уряду, вибираючись на Україну з таким малим відділом?

О р е л. Наша мета була, обіхати всі існуючі повстанчі центри на Україні, наділити їх печатками та інструкціями, зорганізувати їх, та заснувати на чолі їх центральний повстанчий комітет.

В и х о р. І врешті, як скінчилась ваша виправа?

О р е л. Перший раз на нас напали більшовики в Уманському повіті, ми відбилися, але залишилися без натачанки; та відділ наш зменшився майже до половини. А другий раз, ми билися уже в Херсонщині, там був ранений отаман Вернигора, ми його на силу уратували, та тільки з десятима козаками добились до Єлисаветградського повіту;

я козаків розпустив. Отамана Вернигору відправили нелегально до Одеси, а я ось, без жадних документів і повновастей шукаю притулку у повстанців.

В и х о р. Що думаєте, пане полковнику з собою далі робити? Чи думаєте ділити з нами всю недолу повстанчого життя, чи думаєте вертати за кордон?

О р е л. Прийшов до вас, пане Отамане, аби запропонувати себе до спільної боротьби з нашими ворогами; а на зиму, коли не можлива буде боротьба, радивби зформувати добрий кінний курінь, та подамось з ним за кордон.

В и х о р. Це добру гадку ви подаєте, бо зимою з людьми дуже тяжко виховатись.

О р е л. І то певно головним чином через провокацію різних більшовицьких агентів?

В и х о р. Так-так!.. І знов на думку прийшов мені Назарук, розкажіть, що це за тип, ви казали, що його зустрічали в українській армії?

О р е л. Він служив при „постачанні“ в Кам'янці Подільському, його заклали на злочинстві цукру, який він реквіруючи по цуковарнях для війська, перепродував жидам. Підчас суду над ним вияснилось, що він служив і в денікінській армії і в більшовиків, а врешті, якимсь чудом опинився в нашій армії. Не знаю на яку кару його засудив суд, але знаю тільки, що він утік з тюрми і з галицькою армією пішов на Чехословачину. Коли він опинився тут, то на мою гадку він без сумніву є більшовицьким агентом, але що ви з ним зробили?

В и х о р. Я вже вам розказував, що ми його судили, але не маючи на нього прямих доказів, не мали морального права його розстріляти. Залишили його тимчасово під доглядом, котрий доручили Деркачеві, і той не устеріг його, і він від нього утік.

О р е л. А Деркач же де після цього ?

В и х о р. А деркач боючись кари, покинув наш табор і не відомо де ховається. Так само не знаємо, де зник Назурук. *(Чути сигнальний свист птаха)* О! А це ще хто іде до нас? *(чути знов свист птаха; павза. Вихор так само відповідає).*

О р е л. Мусить бути хтось з своїх коли знає гасло

В и х о р. Свій, то певне, але такий, що у нас цього літа ще не був, коли не знає де стоїть наш табор.

О р е л. *(дивиться).* Он і вони, якийсь хлопчина, і старший дядько!... *(обоє встають).*

В и х о р. *(дивиться).* Та це Максим, і!... *(входять Максим і Галя одягнена в козацький однострій, із сумкою через плечі, обоє озброєні в карабіни).*

Я В А 4.

Тіж, Максим і Галя а згодом Тося і Дмитро.

М а к с и м. і Галя: Слава Україні!

В и х о р. На віки слава! *(з Максимом вітається, з Галею ні).*

Галя *(стоїть на позір).* Пане отамане! доношу вашій милості, що панна, Тося десь зникла правдоподібно зрадила, бо скоро після того, большевицьке Че-ка напало на дім вашого тата, здемолювало його, ограбило, а старенького тата арештували. Те саме зробили з домом вашої нареченої, але вона успіла втекти від большевиків що раніш!..

В и х о р. *(слухає ошоломлений)* Що? що з ним зробили?!.. Де зараз мій тато?!..

Галя. Большевики відвезли його до Черкас!.

В и х о р. І будуть тримати його, як заложника, аби його синок не бунтував...! Ха-ха-ха! Мудро придумали бестії, хочать звязати мені руки. А з вами що зробили Максиме?

М а к с и м. А те що в таких випадках большевики роблять;- спалили мій хутор, на мое щастя

я тоді був у полі, то не попав їм до рук, а худобинку та кабанців гудованих повезли з собою.

В и х о р. Що з вашою родиною? Де вона?

М а к с и м. Родина моя теж була тоді в полі, а зараз ховається по хуторах у родичів.

О р е л. Большевики з своїми ворогами не так панькаються, як ми колись з ними.

Г о л о с Д м и т р а. *(за сценою)* Ходи свячена, не упірайся! Від нас прямо до раю попадеш!..

О х р и м *(дивиться)*. Дмитро манашку веде.

В и х о р *(дивиться за сценку)*. Тягне на мотозку. *(В цей мент входить Дмитро і веде звязану руками на заді і тримаючи за мотузок Тосю, одягнену в монаший стрій).*

Д м и т р о. Ходи, дурна, не бійся! Тут усі свої!..

В и х о р. *(здивовано)* Це!...це вона все наробила!

Г а л я. *(здивовано, обурена)* Підла зрадниця!

В и х о р. Що хочеш від українізованої московки, вона служила своїм.

Т о с я. *(піднявши голову гордо)* Так!.. Я служила ідеї єдиній невідимій Росії!..

В и х о р. Провокаційним способом!

Т о с я. Ціль оправдує средство!..

О х р и м. Прикажіть, пане отамане, в земельний комітет її відправити?

В и х о р. Вона не заробила на кулю!.. На осику її!

Д м и т р о. А я казав що звідціля підеш прямо до раю і птиці небесні з тобою будуть бавитись!

В и х о р. Повісити її там *(покагує рукою на тім горбі!)*

Т о с я. Ах! *(схватилась за голову приголомшена і робиться непритомна).*

В и х о р. Забрати її звідціля!..

М и к о л а. Ходім голубко!... і шнурок є *(виходять Тося, Дмитро й Охрим).*

Я В А 5.

Ті-ж, без Охрима, Дмитра і Тосі.

В и х о р. Те, чого я боявся, трапилось!.. Але. моему батькові вони не відважаться лихе зробити!. Вони знають, що я потрафлю зробити їм Варфоломеївську ніч!

О р е л. Боротьба за ідею не числиться з засобами, яких треба ужити для осягнення своєї мети!

В и х о р. Ціль оправдує средство, як кажуть більшовики і вона сказала! (*чути кулеметну стрілянину*).

О р е л. А це що за музику чути на вашій території?

В и х о р. То певно вертає експедиція сотника Хмари, а кулемет Максима дає про себе знати. (*чути гістеричний крик Тосі*). Ах!.. я не хочу вмирати!.. Ай!.. Ох!!! Пустіть!!! (*кулемет знов торохтить заглушаючи крики Тосі*).

О р е л. Чи не розпочали вони бій у лісі?

В и х о р. На це похоже, бо даром набоїв не випускалиби (*входить хутко Семен*).

Я В А 6.

Ті-ж і Семен

С е м е н. Доношу батькові Отаманові, що з Грушківської цукроварні благополучно привезли вісім фір цукру та дві фіри ременю на чоботи та на сідла!

В и х о р. А це що за кулеметна стрілянина?

С е м е н. То сотник Хмара пригнав з містечка Кам'янки табун більшовицьких коней! Наші якраз вїздили до ліса, а зза бугра показалаь більшовицька кіннота. Коли Хмара з кіньми вїхав до ліса, то більшовики як раз наближались до ліса; тоді сотник Петренко що засів з кулеметом в канові під лісом, привітав більшовиків з „максима”.

Вихор. Куди Хмара погнав коней?

Семен. Він погнав коней на Лубенецьку леваду, бо там найліпша паша, і пастухам там заборонено пасти худобу. Він казав, що зараз прийде сюди. *(входить Охрим і Дмитро).*

ЯВА 7.

Ті-ж Охрим і Дмитро

Охрим. Голошу слухано, про точне виконання вашого наказу!

Вихор. *(відвертається)* Добре, добре!.. фегидота!..

Галья. Так зрадниці і треба!.. *(хутко входить Лисенко).*

ЯВА 8.

Ті-ж і Лисенко,

Лисенко. Слава Україні! *(витається з отаманом і старшинами).*

Вихор. На віки Слава! Що чувати?.. Ви чогось зхвильовані?

Лисенко. Зараз розповім!.. *(робить знак головою Отаманові та іде з ним на кінець кону, говорить щоб не всі чули)* З нами зле, Пане Отамане! Большевицька дивізія нас оточує навкруги!.. Всі переправи через річку Тясмен ними заняті.

Вихор. *(до Орла)* Пане полковнику і ви Максиме ходіть сюди! *(ті підходять).*

Орел. *(підходить).* Що-сь нового?

Вихор. І то досить погане! Большевики не хочуть нам дати як слід порости в піря. Розкажуть пане сотнику.

Лисенко. В Жаботин і в Мельники віхало по полку кінноти, в Циліїві має стати полк піхоти, артилерія стане в Грушківці по хуторах навкруги ліса стане те-ж кіннота, — до вечера ціла дивізія вже розташується, і ми будемо відрізані від світа,

В и х о р. (*нервово*) Зле!.. чого я сподівався найгіршого трапилось! (*чути кулеметну стрілянину*). Це може вже вони з нами вітаються?

М а к с и м. Що думаєте робити пане отамане? (*чути знов стрілянину*).

В и х о р. Я не хотів би з ними тепер битись, бо даремно і безкорисно наробимо жертв.

О р е л. Але-ж я чую що ми оточені, то певно не минемо битви.

В и х о р. Чому, коли до вечера на нас не нападуть, то в ночі ми ще встигнемо вийти з цього ліса, та перенесемось до бору за Ірдинське болото (*стрілянину знов чути*).

Л и с е н к о. (*прислухується*). Стрілянину чути в бік Лубенців.

О р е л. Чи не трапилось чого з козаками що пішли за хлібом?

В и х о р. Не виключене, що Борис вскочив в халепу. (*входить Микола, згодом за ним несуть два козаки раненого*).

ЯВА 9.

Ті-ж і Микола — а згодом два козаки несуть раненого,

М и к о л а. Пане отамане голошу слухняно, що дві фіри з хлібом і салом уже в лісі! Борис на рогацці відстрілюється від большевиків, котрі напали на нас, як ми з хлібом вертали до ліса.

В и х о р. Чи багато їх? Чи є хто ранений?

М и к о л а. Один ранений у ногу, зараз козаки принесуть; напав на нас невеликий кінний роз'їзд, але до села входить дуже багато піхоти. Ось несуть уже Івана... (*два козаки вносять раненого, він стогне, до нього хутко приступає Галя. Раненого кладуть. Галя виймає з сумки бинти вату, промиває і перев'язує ранену ногу*). (*Чути стрілянину*).

В и х о р. Семене! (*той хутко підходить*). Наказ сотникові Петренкові зайняти рогачку при вїз-

ді в ліс з села Лубенців. Борис передасть рогатку Петренкові і поверне сюди! Сотник Васильченко має стояти на своєму місці від села Грушківки!

С е м е н. Слухаю, пане Отамане! (*хутко пішов*).

Вихор. Миколо! (*той підходить, чути кулеметну і карабінову стрілянину*). Наказ сотникові Хмарі, зайняти рогачку від Меласельників!

Мик о л а. Слухаю, пане Отамане! (*хутко пішов*).

Вихор. Одначе біля нас зле!, (*чути стрілянину*).

О р е л. Чи не думають більшовики нас раптово атакувати? (*чути гарматний вибух*).

Вихор. На те заноситься, не хотять навіть до вечера зачекати, ще-й гарматами нас лякають.

Максим. Тут гармата дурна, хіба ворон налякає.

Вихор. Щоб тільки не знайшлося ворон між нашими козаками (*чути стрілянину*).

О р е л. А може і між старшинами?

Вихор. Часом і таке може трапитись. Охриме! (*той схвачується*). Ти добре знаєш ліс?

Охрим. Так, батьку отамане! Знаю його як своє подвіре, що більшовики спалили.

Вихор. Візьми коня, та оглянь навкруги місцевість і скоч під жаботинську рогачку, чи там наша застава ще стоїть?

Охрим. Слухаю пане Отамане! В тій хвили! (*пішов*).

ЯВА 10.

Ті-ж, без Семена Миколи і Охрима.

Максим. Чи не є це робота того агента, що звав себе представником директорії?

Вихор. Не є виключено що він з ними, а коли так, то більшовики не будуть чекати ночі, аж поки ми розбіжимося.

Орел. Шкода тільки, що ви не встигли zorganizуватись як слід!

Вихор. Вони для того постараються на нас як мога скорше напасти. (*чути гарматну і кулеметну стрілянину*).

Максим. (*підходить до Вихора*). Петре Михайловичу, що будемо робити з Галею, шкода її, як більшовики нас оточать?

Вихор. (*нервово*) Ми вже оточені, хіба не бачете!.. Може-б її як вивели з ліса за більшовицьку лінію. (*Галя прислухується*) та заховали на хуторах?

Максим. Я думаю, що можна-б житами далеко відійти поза більшовицьку лінію, коли-б тільки в лісі не наткнутись на більшовицьку стежу.

Галя (*підходить нервово*). Що-о! Мене ховати хочете! боїтеся за долю жінки? Думаєте що жінка не здібна боротись на рівні з мужчинами?! Ні, пане отамане; я в козацькому однострою, і зумію доказати, що жінка має таку саму вартість як мужчина!

Вихор. Галю, голубко! Не наражай себе на непотрібну небезпеку! (*чути стрілянину*).

Галя. (*кидається до нього*). Петре! Отамане мій! Не відсилай мене! Я хочу ділити з тобою недолю життя!.. Я зумію разом з вами боротись з ворогом!.. (*хутко входить Борис з козаками*).

ЯВА 11.

Тіж, Борис і козаки, згодом Микола і Семен.

Борис. Голошу слухняно, що виконав наказ та рогачку передав сотникові Петренкові.

Вихор. Як думаєш, чи він утримається там до вечера?

Борис. Дуже сумніваюся, бо більшовики масою надходять до ліса (*вбігає Микола*).

Мик о л а. Пане Отамане! Сотник Хмара не підождавши наказу, знявся з кіннотою і хутко відїхав до Чорного ліса, а большевики вже прямують до Мотронівського монастиря!

В и х о р. Ти як про це довідався?

М и к о л а. Сюди ішов звязковий козак від сотника Хмари!...

В и х о р. Ну, і що сотник Хмара ним переказав?

М и к о л а. Сотник Хмара ним переказав, що він не має подостатком набоїв та кулеметних лент. що тому він іде до Чорного ліса, та там буде чекати на дальші ваші розпорядження.

В и х о р. Де дівся звязковий козак від Хмари?

М и к о л а. Він побіг лісом навпростець до свого розїзду, що пильнує за рухом большевиків.

В и х о р. Чи ти бачив большевиків, що ідуть до монастиря і чи багато їх?

М и к о л а. Я їх не бачив; мені казав звязковий козак, що їх буде з полк; до монастиря іде піхота і кавалерія (*вбігає хутко Семен*).

С е м е н. Пане отамане! Сотник Петренко здався большекикам на ласку!...

В и х о р. Що!?! Здався?!

О р е л. То мабуть зміновіховщина!

В и х о р. Розкажи як було?

С е м е н. Большевики прислали до Петренка парламентора, та запропонували помилювання, кола він здасться.

В и х о р. Ну!..

С е м е н. Він згодився і виставив білу хустку, а я тим часом їх покинув.

В и х о р. Падлюка! А я на нього так покладався!.. Миколо. під пильнуй за рухом большевиків у бік Лубенців!

М и к о л а. Слухаю (*хутко виходить та скоро входить охрим*).

ЯВА 12.

Ті-ж і Охрим, без Миколи.

Охрим. Батьку Отамане! Голошу, що на Жаботинській рогащі нікого не має, а большевицка кіннота і піхота входить до ліса!

Вихор. А що з сотником Васильченком?

Охрим. Чув від одного козака з його сотні, котрого зустрів у лісі, що сотник Васильченко під сильним вогнем большевиків відходить у глибину ліса в напрямі Чорного ліса! *чути зближаючуся стрілянину.*

Вихор. *(звертається до Орла і Максима)* Що порадите робити, панове? На мою гадку, коли ще є можливість, мусимо вибратись звідциль.

Орел. Але чи є ще можливість і куди ми підемо?

Максим. Як видно, большевики добре знають місце нашого табору і його окружують.

Вихор. Ми вже майже окружені, хіба що біля Великодного озера ще можнаби пройти. Охрime ти добре знаєш ліс! Чи можеш вивести козаків по, при озеро з ліса в жита?

Охрим, Так батьку Отамане! Я думаю що попри Великодне озеро можна пройти непоміченими з ліса до жита, але в житі ми довго не просидемо.

Вихор. В житі пресидемо до ночі, а ніч мати козака заховає.

Максим. Добре що до вечера уже недалеко.

Вихор. Як тільки зтемніє, підемо житами аж до Рипяменського ліса, там переднюєм; на другу ніч подамось за Ірдинське болото; а звідтіль розійдемось.

Охрим. Добре кажете батьку!

Максим. Тому треба спішити, поки нас не помітили!

Вихор. Хлопці!.. Московський царський імперіялізм, занадто довго, тримав наш нарід, в тюрмі і неволі, і тому світова війна, а по ній і ро-

сійський імеріялістичний більшовизм нас застав не-
підготованими до будови своєї держави! До
слухного часу до перших вибухів гармат
нової війни, котра не за горами, збережемо свої
сили, аби зібратись тут з новим завзятам та свідо-
мстю до боротьби, за рідний край, за самотїйну
Українську Демократичну Республіку! А тепер з
Богом, розійдемося та ждїть, як вас покличу!

Л и с е н к о. Берїть хлопці раненого Івана!
Охрїме, веди перед *(двох козаків беруть ранено-
го. Охрим, їде, за ним виходять решта козаків
праворуч. Хвилю залишається Вихор, Галя, Орел
і Максим).*

я в а 13.

Вихор, Галя і Максим.

М а к с и м. Ви праві були, Петре Михайлови-
чу тоді у мене на хуторі, коли не хотїли йти до
Холодного Яру!... *(чути з близька один крісовий
стріл, а згодом, дальше почалась частиа стріляни-
на).* Щось за близький стріл, чи не Микола це?
(вбігає Микола задіханий).

я в а 14.

Тїж і Микола.

М и к о л а. Батьку Отамане! Я убив його!..
Попав у саму голову!..

В и х о р. Та кого ти вбив?!

М и к о л а. Та же провокатора!.. Того що ка-
зав, що він представник Директорії! Він підійшов
до висячої тої манашки, що ми повісили!..

В и х о р. А то хто ще стріляв?

М и к о л а. То більшовики по мені стріляли
вони сюди їдуть!

В и х о р. Ну, то нам пора!.. Робим перерву
до слїдуючої війни! *(виходять праворуч.*

Заслона по малу опускається.

Вазніші друкарські помилки.

Стор.	Рядок.	Надруковано.	Має бути.
2	24	Бакуленко	Вакуленко
8	32	ричить	ручить
11	21	певної	непевної
11	22	поробили	наробили
12	33	Україви	України
14	7	биут	бути
14	20	фомує	формує
14	22	Максим	Микола
15	6	кулимети	кулиметів
15	34	(впгиває)	(випиває)
16	27	Коней сідлає	Як розгордіяж
17	14	мені	мене
20	9	Боднарук	Назарук
21	27	шіснадцять	шістьдесяти
22	7	ховра	ховрах
22	19	на	по
23	11	як	аж
24	9	хиба	хіба
24	25	на	На
25	5	То	Що
26	29	придовжують	продовжують
26	30	О !	Ой !
28	23	заведемо	наведемо
29	17	1919	1918
29	33	зробив прикре	зробив таке прикре
30	28-33	(читати курсивою	репліка
31	7	відводите	відводе
32	13	піяками	п'ятики
32	26	на поготові по-	на поготові введе по-
33	35	Та	А
37	7	Вихор	Охрим
37	23	Вакуленко	(скреслити)
37	24	Іван Миколаєвич	Іван Миколаєвич Ва- куленко
38	1	масеро-	мастер-
38	2	текстільшік	текстільшік
38	11	Тишенкі	Тищенкі
40	38	Николо	Миколо
45	20	куреской	Курськой
59	9	Меласельників	Мельників
61	23	большокиками	большовиками
61	31	під	піді
62	30	Рипяменського	Рипяшенського
93	21	(задіханий)	(задиханий)

Грб.
Грб 89 коп
(1986)

13
11

941

26

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

Я. ВОДЯНИЙ.

Холодний Яр

історична драма на 4 дії.

З часів визвольних змагань на Україні
в 1921 р.

1928.

ТЕРНОПІЛЬ — ЛЬВІВ.

Накладня Української Книгарні й Антикварні
у Львові вул. Рутовського 22.

Друк. А. Салевич і С-ка в Тернополі.